

Per 586/2011

10033080,48-50

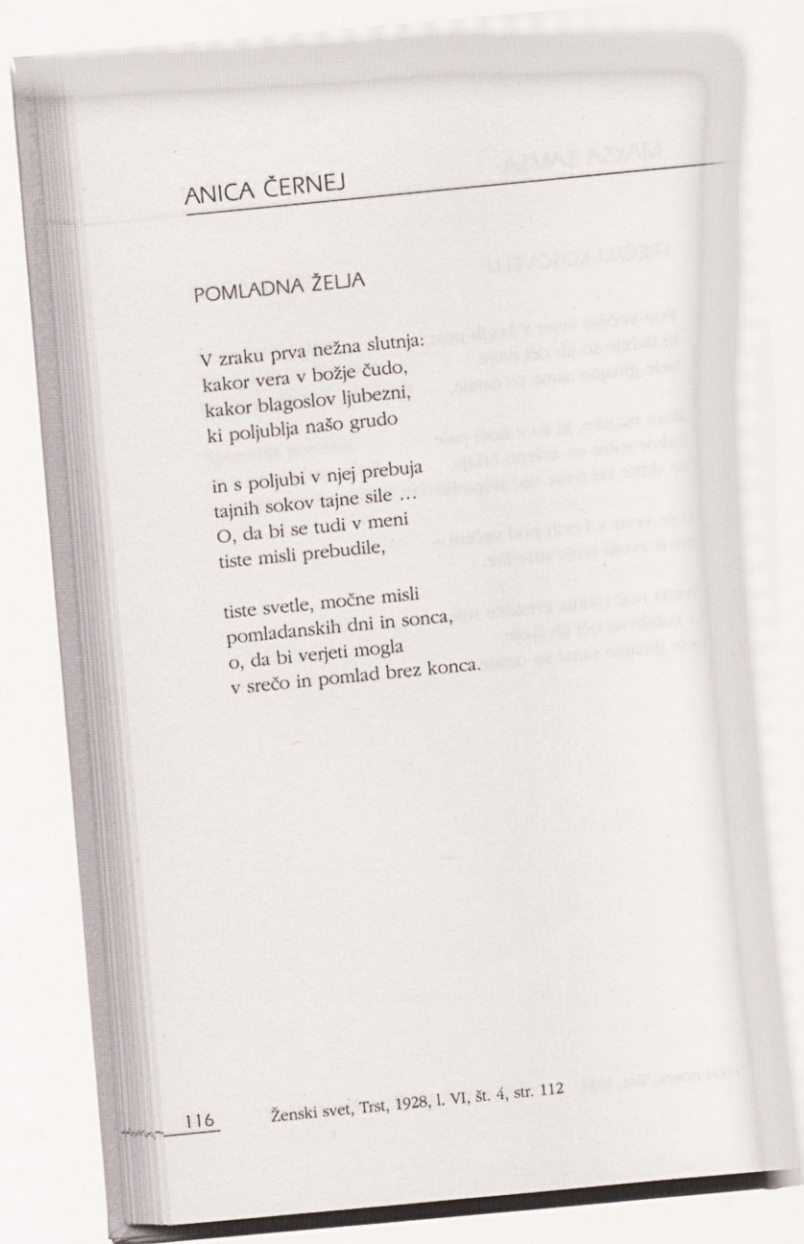
COBISS •

GORIŠKA KNJILJNICA

Časopis o Gori, Gorjankah in Gorjanih

letnik 15, številka 48, Predmeja, april 2011

GORA

ANICA ČERNEJ

POMLADNA ŽELJA

V zraku prva nežna slutnja:
kakor vera v božje čudo,
kakor blagoslov ljubezni,
ki poljublja našo grudo

in s poljubi v njej prebuja
tajnih sokov tajne sile ...
O, da bi se tudi v meni
tiste misli prebudile,

tiste svetle, močne misli
pomladanskih dni in sonca,
o, da bi verjeti mogla
v srečo in pomlad brez konca.

¹ Nova rubrika v časniku 'Gora'. Odslej bomo v vsaki številki našega časnika objavili eno pesem iz svetovne zakladnice poezije, vsakokrat po izboru drugega ljubitelja pesmi, tako ali drugače povezanega z Goro. Tokratno je izbrala Alenka Tratnik.

'Pomladna želja' je prvič izšla v reviji 'Ženski svet', v Trstu, leta 1928. Napisala jo je slovenska pesnica Anica Černež (1900 – 1944). Po maturi in strokovnem izpitu se je izpopolnjevala na višji pedagoški šoli v Zagrebu in poučevala v Ormožu, Mariboru in nazadnje kot profesorica na učiteljski šoli v Ljubljani. Otroške pesmi je objavljala v različnih slikanicah in revijah za otroke, v reviji Ženski svet pa je objavljala občutljive ljubezenske izpovedi. Pisala je tudi dramske prizore, pedagoške članke in ocene in delovala v Pedagoškem društvu. Oktobra 1943 so jo aretirali in poslali v žensko koncentracijsko taborišče Ravensbruck, umrla je v njegovi podružnici Neubrandenburg. Vir: Antologija slovenskih pesnic 1, 1825 – 1941, izbrala in uredila dr. Irena Novak Popov, Založba Tuma, 2004.

trnovski gozd

TRNOVSKI GOZD – KRHKA KAMNITA VODNA POSODA

Jože Čar¹

Medtem ko je bitka za lastništvo in izkoriščanje obsežnih območij, bogatih z nafto – razen za nafto v Arktičnem morju – potekala v glavnem v 20. stoletju, pa se borba za pitno vodo šele začena. Danes smo vsi – z redkimi izjemami – že prepričani, da predstavljajo vremenske spremembe, drugačna razporeditev padavin in s tem pojavljanje velikih poplav in suš, ki jih opazujemo na celotni zemeljski obli, del globalnih klimatskih sprememb. Kaj bo to prineslo človeštvu v naslednjih desetletjih, danes še ne vemo povsem zanesljivo, vendar že lahko rečemo, da se sušna obdobja tudi pri nas daljšajo, deževna obdobja pa so vedno močnejša, sunkovitejša, kar povzroča obsežne poplave, na katere še nismo pripravljeni. Klimatske spremembe bodo vsekakor vplivale tudi na drugačen raspored in količino razpoložljive pitne vode. Še pred nekaj desetletji je bil glavni problem vodooskrbe, kako zagotoviti dovolj pitne vode tudi manjšim in oddaljenejšim krajem. Danes stopa v ospredje drugi, zahtevnejši in težji problem: kako zagotoviti primerno kvaliteto pitne vode. Če je prvi problem povezan predvsem z naravnimi danostmi, torej z naravno razporeditvijo vodnih virov, pa je drugi v veliki večini primerov že posledica neusmiljenih in neobrzdanih človeških posegov v naravo, ki slonijo v dobršni meri na želji po večjem dobičku, višjem standardu, da ne rečem komoditeti in 'pišmeuharstvu' – »kaj me briga, za mano lahko vse crkne«. Nekontrolirani gradbeni posegi, neprimerna gospodarska dejavnost 'za vsako ceno', divja odlagališča smeti in tudi nevarnih odpadkov, pretirano gnojenje in uporaba kemičnih sredstev, ... so le najpomembnejši uničevalci pitne vode in posredno grobarji človeštva. Medtem ko je v 20. stoletju, kot smo že omenili, potekala borba za nafto, bo 21. stoletje prav gotovo posvečeno bitki za ohranjanje zadovoljivih količin čiste pitne vode.

Trnovski gozd, s podaljškom na eni strani proti Banjšicam, na drugi pa proti Hrušici, je eno večjih območij v Sloveniji, ki je sorazmerno malo poseljeno in z vodo zelo bogato. Če se omejimo le na Trnovski gozd, vidimo, da na severni in severovzhodni strani izpod njega pritekajo številni izviri v dolini Trebuše, v Ipavšku in v dolini Belce. Tudi Divje jezero in za idrijski vodovod zajeti

¹ JOŽE ČAR, roj. 23. 4. 1942, v Idriji; diplomirani inženir geologije, doktor geoloških znanosti.

Izredni profesor na Oddelku za geologijo Naravoslovnotehniške fakultete Univerze v Ljubljani, v letih od 1988 do 1999, za predmeta SEDIMENTOLOGIJA in TEKTONIKA. Kot honorarni izredni profesor predaval SEDIMENTOLOGIJO.

Poleg poučevanja in mentorstva na Univerzi je vsa leta raziskoval strukturne, sedimentološke in stratigrafske probleme triasa na Idrijskem in Cerkljanskem ter terciarne plasti na Štajerskem, preučeval krasoslovna, hidrogeološka in strukturno-tektonska vprašanja severne Primorske in Notranjske.

V letih 1988 do 1994 je vodil geološke raziskave v zvezi z zapiralnimi deli pri idrijskem rudniku. Sodeloval je pri rekonstrukciji idrijskega srednjetrijskega tektonskega sistema; razvija metodo podrobnega litostratigrafskega in strukturnega kartiranja kraških terenov. Sodeloval je na številnih domačih in mednarodnih geoloških, sedimentoloških in krasoslovnih posvetovanjih ter šolah.

Soavtor knjige **Vodno bogastvo Visokega krasa** (Jože Janež, Jože Čar, Peter Habič, Rafael Podobnik; Geologija d.d.o., Idrija, 1997).

Podrotejski izviri se napajajo izpod Črnovrško-Zadloške planote, ki leži na severnem obrobju Trnovskega gozda. Na vipavski strani moramo omeniti predvsem za vodooskrbo zajeta velika izvira Hubelj in Pod Skukom ter izvira Studenc in Joušk nad Stomažem. Sicer pa je med Lokavcem in Lijakom za vodooskrbo vasi v Vipavski dolini zajetih cela vrsta manjših izvirov. Prav na zahodnem obrobju Trnovskega gozda priteka na dan mogočni Mrzlek, iz katerega se s pitno vodo oskrbujeata obe Gorici.

Skrivnost obilice dobre vode, ki jo Trnovski gozd tako radodarno poklanja prebivalcem na njegovem severnem, južnem in zahodnem obrobju, je v njegovi geološki sestavi. Globoko v podlagi Trnovskega gozda ležijo neprepustne flišne kamnine. Sestavljene so v glavnem iz glinavcev, laporovcev in različnih peščenjakov. Flišne kamnine na vipavski strani ne gradijo samo dna Vipavske doline, pač pa tudi del pobočij nad njo. Najdemo jih pri Colu, nato pa se vlečejo po pobočju do izvira Hublja, se previjejo mimo izvira Pod Skukom in Slanega blata, se potegnejo dalje proti zahodu in se šele pri Ozeljanu spustijo v dno doline. Na Idrijski strani najdemo goliče neprepustnih flišnih kamnin v Strugu v dolini Idrijce, v dolini Nikove in celo v Kanomlji. Na flišne kamnine Trnovskega gozda so bili v geološki preteklosti narinjeni jurski in kredni apnenci, ki so zaradi narivanja in kasnejše prelomne tektonike razpokani, globoko zakraseli in zato močno prepustni. Raziskave v začetku šestdesetih let so pokazale, da je fliš v podlagi Trnovskega gozda oblikovan kot velikanska skleda, nagnjena proti zahodu in stalno napolnjena s podtalno vodo. Seveda se nivo podtalnice dviga in spušča, odvisno od padavin. V izvirih na severnem in južnem obrobju Trnovskega gozda priteka na dan pravzaprav le voda, ki se 'preliva čez rob flišne skleda', če se izrazim nekoliko poetično, sicer pa voda stalno zaliva del apnenčevih kamnin nad flišnim dnem. Dodajmo še, da veliki kraški izviri na obrobju

Hubelj – izvir studene vode izpod Trnovske planote, na južni strani ...

Foto: Franc Černigoj

Trnovskega gozda dajejo v suši kar 2 do 3 m³ kakovostne pitne vode na sekundo.

Apnenci, ki gradijo Trnovski gozd, torej tudi območje celotne Gore, so izredno prepustni in splošno je znano, da imajo zelo majhno samočistilno sposobnost. Deževnica, ki je zaradi raztopljenega CO₂ iz zraka in drugi snovi na površini zemlje kislá, postopno raztaplja vse, kar ljudje kontrolirano ali nekontrolirano odvržemo v okolje. Taka, z gnojnico, gnojili, pesticidi, pralnimi praški, motornimi olji, itd ... 'oplemenitena voda' se brez težav pretoči skozi zakrasele apnenice neposredno v podtalnico, ki napaja številne za vodooskrbo zajete izvire. Pri tem je treba pou-

dariti, da se je po dograditvi vodovoda na Goro – pa tudi na Črnovrško planoto – poraba vode bistveno povečala in s tem tudi odplakovanje in onesnaževanje podtalnice.

Pogled na Trnovsko planoto z idrijskega konca ...

Foto: Jože Čar

Iz povedanega sledi, da bi morali biti prebivalci vasi na obrobju Trnovskega gozda ekološko temeljito oza-veščeni in bi morali skrajno previdno posegati v naravno okolje ter natančno in načrtno ravnati z najrazličnejšimi odpadki in kmetijskimi preparati. Predstavljajte si na primer ekološko katastrofo z izlitjem večjih količin naftnih derivatov!! Gorjani ste preprosto odgovorni za čistost pitne vode v izviri Hublja, za svojo lastno pitno vodo iz izvira

Pod Skukom in seveda tudi za vodo iz ostalih izvirov, ki pritekajo izpod Trnovskega gozda v tem delu Vipavske doline!! Vendar pa, če bi se obnašali dosledno ekološko, bi bili Gorjani skoraj gotovo na tak ali drugačen način prikrajšani za standard, do katerega imate enako pravico kot vsi drugi državljani. V primerjavo z ljudmi v Vipavski dolini, ki na neprepustnem flišu – žal – počnejo, kar se jim zljubi, bi postali v pogledu standarda 'drugorazredni' državljani. Na tak status pa Gorjani prav gotovo ne bi pristali, in to upravičeno, kljub temu, da ste vi sami najbolj izpostavljeni, saj pijete vodo iz podtalnice, ki leži pod vašimi nogami!

Kako torej rešiti usodno vprašanje: kako živeti tako kot drugi državljani, pa vendar ohraniti čisto in neoporečno pitno vodo izpod Trnovskega gozda za danes in bodočnost, sebi in prebivalcem Vipavske doline?

Velika napaka je bila narejena z dograditvijo vodovoda po planoti (enako velja za Črnovrško planoto na idrijski strani) brez sočasne izgradnje kanalizacijskega sistema in čistilnih naprav. To je vsekakor huda strokovna napaka, ki jo – domnevam – pristojni opravičujejo s pomanjkanjem denarja. V časovni perspektivi pa bi bila sočasna izgradnja sistema za odvajanje in čiščenje odpadnih voda vsekakor bistveno cenejša kot pa izgradnja čistilnih naprav za čiščenje pitne vode, ali celo opustitev tega ali onega onesnaženega zajetja, iskanje primerne novega izvira in izgradnja novega vodovoda. Poleg tega bi se morali natančno dogovoriti o načinu posegov v okolje in kmetovanje, o uporabi gnojil in pesticidov ter o obrti in drugih dejavnostih. Vsekakor bi bilo najboljše ekološko kmetijstvo, kolikor ga pač dopuščajo višina in splošne klimatske razmere. Ko bi imeli zbrane vse ekološke parametre in ugotovljen dopustni način dela, bi lahko ocenili, koliko bi bila okrnjena dosedanje življenje na Gori in splošni standard. Če bi bil to znaten posega v dosedanje način življenja, bi bili Gorjani vsekakor upravičeni do določene ekološke rente!

Naj na koncu tega kratkega prispevka ponovim, kar sem zapisal že pred leti »... *poznavanje naravnih danosti in predvsem hidroloških razmer Visokega krasa (Op.: njegov osrednji del je Trnovski gozd) danes lahko ocenimo kot zelo veliko. S tem imamo odlične osnove, da v naslednjih letih ob primerni politični modrosti z resnim in razumevajočim dogovarjanjem pridemo do dobrih zaščitnih zakonskih osnov in učinkovitega ekološkega nadzora, ne da bi pri tem ovirali bodoče korake enakomernega razvoja krajev, zaselkov in posameznih kmetij na Banjšicah, Trnovskem gozdu, Nanosu in v Hrušici ter njihovem obrobju.*« (Citat je iz knjige: Vodno bogastvo Visokega krasa).

Saj res, katerega leta pa sem to zapisal?? Seveda, leta 1997!! Kljub temu pa številni bolj ali manj prijazni posegi v krhko ravnovesje kraškega sveta Trnovskega gozda in njegovega obrobja še danes – kolikor je meni znano – potekajo brez nujnih naravovarstvenih varovalnih priporočil in ukrepov.

potres 1511

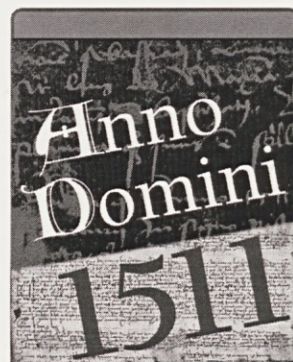
POTRES 1511

Martina Peljhan

V sredo, 26. marca 1511, med tretjo in četrto uro popoldan, se je dogodil eden najmočnejših potresov v tem delu Evrope do sedaj. Po podatkih več raziskav različnih avtorjev se v katalogih potresov uporablja ocena, da je imel potres leta 1511 magnitudo 6,8 in je dosegel največjo intenziteto X. stopnje po evropski potresni lestvici. Njegovo nadžarišče naj bi bilo v bližini Idrije.

Čutili so ga v razdalji 750 km, vse do Nemčije, Švice in Poljske. Celo na Dunaju je bila poškodovana cerkev sv. Štefana. Posledice potresa v Zagrebu so bile tako močne, da so bili meščani še tri leta po potresu oproščeni plačila davkov. V Benetkah je reka Livenza med potresom nenadoma zastala in valovi v kanalih so dosegli višino pritličnih oken. Poškodovana je bila cerkev sv. Marka.

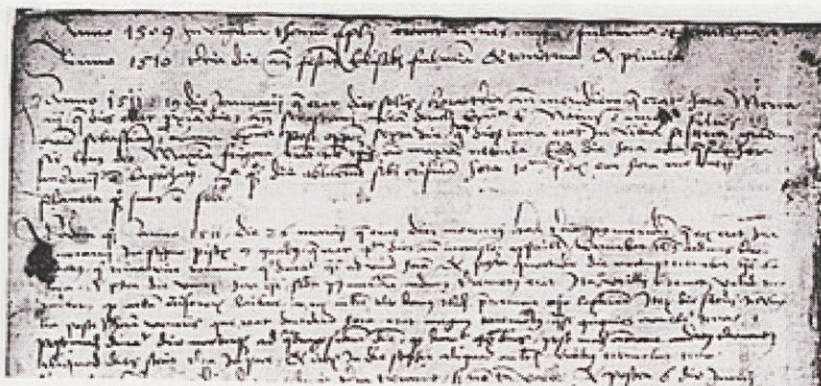
Najhuje sta bili prizadeti gosto poseljena Furlanija in območje današnje zahodne Slovenije. Večkrat objavljena številka 12.000 žrtev pa je verjetno pretirana. Podirali so se gradovi in naselja. V večjih krajih, kjer so bile stanovanjske hiše zidane, je bilo več žrtev, saj so se prebivalci v tem letnem času in popoldanski uri najverjetneje zadrževali v notranjosti hiš. Furlanski kronisti pišejo, da v tej deželi ni bilo bolj nesrečnega leta, kot je bilo leto 1511. To je bil čas vojne, že leto poprej pa se je na podeželju razširila kuga, ki je močno zredčila prebivalstvo. Območje so prizadeli tudi številni zemeljski plazovi.

*Eodemque anno 1511
die 26 marcy, qui erat
dies mercury hora
tertia post meridiem ...
veniebat terribilis arduus
terremotus, qui trina
vice tremuit ...*

In istega leta 1511, dne
26. marca, bila je sredo,
ob tretji uri popoldne,
je prišel strašen potres
s tremi sunki ...

Znak razstave je delo oblikovalke Ivane Kadivec

◄ Poročilo o potresu na Idrijskem in Cerkljanskem 26. 3. 1511, pripisano na zadnji strani izvoda inkunabule *Biblia Sacra* iz 1483. (Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani)

Zapis stiškega meniha o potresu 26. marca 1511 na zadnji strani knjige »Suma Angelica«

Vir: Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

V današnji zahodni Sloveniji so bile razmere precej drugačne, predvsem zaradi redke poseljenosti in lesenih hiš. Res pa je, da je bilo tudi manj kronistov, ki bi zapisovali dogodke. O posledicah potresa sklepamo posredno iz zapiskov v kronikah gradov in samostanov. Ohranjena so pisma očitidcev in nekaj spominskih plošč, ki opisujejo poškodbe na cerkvah, gradovih, utrdbah in javnih zgradbah.

Lesene koče, ki so bile značilne tudi za Idrijo v tistem času, so dobro kljubovale potresu, opečne in kamnite pa veliko slabše. Ohranjena so poročila, da sta se v Tolminu podrli oba gradova. Očitidci pišejo, da je bil Bovec porušen, pomembna gorska cesta čez Predel pa zaprta, ker sta se sosednja hriba zrušila.

Veliko več podatkov imamo o Škofji Loki, ki je bila v tem obdobju živahno mesto z razvito obrtjo in številnimi cehi, z mogočnim srednjeveškim gradom ter obdano z obrambnim zidom. Potres je hudo prizadel mestne hiše, ki so se na gosto stiskale vzdolž ulic. Porušil se je grad ter poškodoval samostan klaris, sodnikovo hišo in kaščo. Tedanji freisinški škof Filip je pospešil obnovo porušenih stavb. Popravili so kaščo, grad pa skoraj na novo pozidali. O tem pričajo tri spominske plošče.

Po potresu so veliko objektov opustili, zgradili so nove stavbe, ki so jih modernizirali v renesančnem slogu ter utrjevali pred Turki.

Plošča, vzdana na grajski kašči škofjeloškega gradu, spominja na obnovitev gradu po potresu 1511

Foto: Janez Jocif

500–letnico največjega potresa na Slovenskem so v Idriji obeležili s strokovnim posvetom 26. marca 2011 na gradu Gewerkenegg. Ob posvetu je do 10. maja 2011 na ogled tudi zanimiva zgodovinsko–naravoslovna razstava z naslovom ANNO DOMINI 1511. Prispevki, predstavljeni na posvetu, so bili objavljeni v posebni izdaji Idrijskih razgledov št.1/2011.

Pripis uredništva Gore:

Zagotovo je potres leta 1511 močno stresel tudi Trnovsko planoto. Sklepamo lahko, kako so se krušili skladi kamenja na njenih robovih in se valili proti dolinam. Ali so ogromne skale na

Stogovcah pod Predmejo izpod Orlovce zdrsnile tistega marčnega popoldneva? Ali se je Gora nad današnjo Podrto goro podrla takrat? Ali je vodni vir v Žagoliču poniknil med tistim davnim drhtenjem in stokanjem Gore?

*Vsega tega ne vemo zagotovo, vsaj mi ne, ki laično, le s svojo domišljijo, zremo v preteklost. Zato objavljamo tole **Ankino povest** ...*

GORA SE JE PODRLA ...

Anka Vončina

Odprla je oči. Za majhnim okencem so se risali prvi znaki novo nastajajočega dne. Nekaj jo je zdramilo, nekakšen drget, mogoče je bilo le ptičje petje? Voda, ki je enakomerno šumela v svoji strugi, tesno ob steni poslopja, ki je bilo hkrati mlin in žaga, je ni motila. Bila ji je dobra znanka, dobra prijateljica in pela ji je večerne uspavanke. Morala bo vstati, a le še za hip se bo prepustila lenobnosti in sanjarjenju, ura je še prezgodnja. Kje je njen Drejc, tako lepo bi se bilo stisniti v njegovo toplo naročje. Vstal je že veliko prej. Ob zori mora biti že v kamnolomu, dol pod robom Gore.

Temno je bilo, bilo je nekje okrog mlaja. Dobro je poznal pot čez Veliki greben, čez Sončnico in Kraguljc. Neštetokrat jo je že tako prehodil. Ob zori bo že vihtel bat, kladivo in zagozde, mogoče žago. Kamen se je lepo krojil. Cenili so ga tam v Benetkah, kamor so ga vozile težko natovorjene volovske vprege. Kolikokrat še? Da bo dovolj zaslužil in si bosta morda lahko zgradila bajtico in šla na svoje? Kupila si bosta nekaj sveta tam za Križno goro in si zgradila svoje bivališče. Izčistila bosta grmovje za njivico, kasneje mogoče tudi senožeti za kravico, čeprav bo za prvo silo nabral dovolj krme tudi po gozdu. Ona bo gospodinjala, on pa bo še naprej lahko delal v kamnolomu. In okrog hiše se bo razlegal otroški vrišč.

Težko se je bilo ločiti še v trdni temi od Neže. Izmučena od dela je trdno spala. Cel dan bo kot mravljica mlela v mlinu, prenašala bo težke vreče pšenice, rži in ovsa, predstavljala prazne pod *lijak* in jih polne moke oddala lastnikom. Kolikor vreč, toliko meric je ostalo v mlinu. Desetina je bila njena. In ko se meric nabere za vrečo, je to en vinar. Gospodar ju je že dodobra preizkušena vzel pod streho. Bil je dober, in ko je videl, kako rada se imata, jima je prepustil pregrajeno izbico za banki in vevnikom v mlinu. Le posteljo in skrinjo je premogla. Dovolj je bilo. On, pritepenec z Goriškega, ki ga je iskanje dela prineslo nad Šturje, ona knapovska hči, ki doma ni imela kaj jesti. In ko je bila sposobna nadomestiti Drejca v mlinu, se je le-ta poleg dela v gozdu, posvetil delu v kamnolomu. Enkrat na dan sta lahko sedla za hlapčevsko mizo v vežnem kotu. Zadnji čas je opazil posebno milino v Nežinih očeh. Le kaj to pomeni, mogoče pa ... Objel ga je val topline, spotaknil se je čez kamen in ... kaj pa je to? Je možno, da se mu je kamen tako spodmaknil, tako zagugal? Je to le zaradi prekipevajoče radosti v srcu. Komaj, komaj je ostal na nogah.

Jutro je bilo sveže, ko je stopila na prag. Sonce je vstajalo tam nad Sovičem. Še zadnje zaplate snega so se upirale prihajajoči pomladi. Nocoj mu pa res mora povedati. Očka bo, imela bosta otroka. Kako bo vesel njen Drejc. Kar nekaj vinarjev se je nabralo v mošnjičku, varno shranjenih pod štrmacom. Dovolj za krpo sveta, kjer bosta zgradila hišico.

A glej ga, zlomka, struga potoka kraj mlina ima zelo malo vode. Kako? Res jesensko deževje ni bilo nevemkako izdatno in tudi snega to zimo ni bilo kaj posebnega, a je še včeraj ves živahen žuborel. Bo šibak pretok sploh še zavrtel mlinsko kolo? Stopila je v zaprašen prostor, prepoln

različnih vreč, orodja, jerbasov in košev. Le kako da včeraj ni vsega pospravila na svoje mesto? Dva jerbasa kar na tleh, prevrnjena grebljica in reta, reta na tleh. Saj je ni rabila že od jeseni? Urno pospravi in že stopi do potoka, da odpre zapornico, ki bo vodo preusmerila na lopatice kolesa. Kasneje, ko se bo že mlela prva vreča, stopi v hišo po skorjo kruha. Tudi tu je prevrnjena skladvonica drv? So se ponoči spet lovile kune? To pospravi kasneje.

Komaj, komaj se kolo obrne. No, saj bo šlo, a če v bližnji prihodnosti ne bo dežja, jim bo trda predla. Če ne bo mletja, ne bo njenih meric in če ne bo meric, bo mošnjiček ostal isti. No, saj Drejc bo vseeno zaslužil, samo ... Ura še ni odbila desete, ko se je mlinsko kolo škripajoče ustavilo. Potok ob mlinu je bil skoraj suh. Urno pohiti z novico k gospodarju. Nejeverno jo gleda, češ da danes ni prava, in šele pogled na prazno strugo ga strezni. Le debelo je gledal, še ust ni utegnil zapreti, ko je poslušal

Nežino razlago, da je že zjutraj opazila, kako je voda upadla. Držal se je za glavo, zmajeval in vil oči v nebo. Je to božja kazen, kaj bodo sedaj? To je bil poleg gozdarjenja glavni zaslužek, kmetovanje jim je pomenilo le preživetje.

Novica se je od hiše do hiše takoj raznesla po vasi. Razvedelo se je tudi v bližnjem zaselku nad Deželo. To je gotovo znamenje nečesa strašnega. Le kaj nas bo doletelo? Kobalova dekla, ki se je vračala iz trga, je prinesla še eno novico: Pod Grahovnikom je kar na lepem iz hriba pritekla voda, pred seboj je odnašala prst proti dolini. Komaj je prišla čez. Poti ni bilo več, dvigniti se je morala visoko pod Veliki Greben.

Vsepovsod so govorili le o tem. Par kmetov se je z motikami in krampi odpravilo ob strugi navzgor, upajoč, da je kak nov podor zajezil strugo in bi prepreko lahko odstranili. A struga je bila suha, vse od izvira.

V tišini so kosili, vsak zatopljen v svoje misli. Neža ni mogla verjeti. Kaj bo počela, če se voda ne vrne. Druge deklet so delale v hiši, hlevu in na polju, gotovo bo morala iskati drugo streho. Težko bo za letos. Velika noč je mimo in hlapčevstvo je že dogovorjeno. Pa kdo jo bo hotel v tem stanju! Bo morala domov? Že sama, doma v Idriji, ne bi imela kaj jesti, za dve usti pa sploh ne bo šlo. Da bi se zamotila, je pospravljala po mlinu. Čeprav se je vedno jezila nanje, je bila vesela vsake skrite pajčevine. Komaj je čakala, da se vrne Drejc, tako je potrebovala njegov objem, njegovo tolažbo. Glavo je naslonila na tram, zaprla je oči in solze so tekale, tekale za domom tam v Idriji, tekale za nesrečo, ki se jim je zgodila danes, tekale za njene posledice, tekale za prihodnost njenega otroka.

Tako čudno se je zganilo v njej, nekaj se je premaknilo globoko v trebuhu. Pa menda ni z otrokom kaj narobe? Zamajala so se ji tla pod nogami, občutek je imela, da ji bo slabo, da se bo onesvestila. To se ji v teh mesecih še ni zgodilo. Objela je tram in poskušala sesti. Strašno je zaškripalo in zahreščalo v cimpru. Oblila jo je groza. Po vseh štirih se je urno povlekla na plan. Horizont se je nagibal, na levo in še na desno. Kaj je to z njeno glavo? V tem trenutku je zasli-

Brunarica

Vir: G. Agricola: De re metallica, 1556

šala prestrašene klice bežečih iz hiše: »Potres, potres, božja kazen, to bo konec sveta! Dopoldne voda, sedaj še to. Odprla se bo zemlja in nas pogoltnila. Molite, ljudje, to je naša zadnja ura!« Grmelo je, kot ni še nikoli, ob še tako hudi uri. Tla so drhtela. Neža se je zgrbila v kepo, obraz si je pokrila z rokami in med solzami so ji skozi usta polzele besede priporočila k Bogu. Izročala mu je vso svojo bit in svojega še nerojenega otroka ...

Ni mogla verjeti, za hipec je tresenje popustilo, mogoče jo je Bog uslišal. Takrat se je streslo ponovno, najmočnejše. Zadnja misel jo je vzradostila: na onem svetu se bosta srečala z Drejcem! in omedlela. Vse je utihnilo. Tišina je trajala že predolgo. Počasi je odprla oči in na prvi pogled je bilo vse okrog nje kot prej. Pod lipo so se stiskali gospodar, gospodinja in par poslov. Otrpli od strahu so si komaj upali dihati.

»Mimo je, vsega je konec,« jih je poklicala Neža. Gmota teles se je zganila. Prestrašeno so se zastrmeli v Nežo, nato še vse naokrog. Kuža se je, cvileč, stiskal med njimi. Živina je zateglo mukala v hlevu. Ura je bila tri popoldne.

Drejca dolgo ni bilo. Ženske so kuhale večerjo in pripravljale krmo za prašiče. Moški so se zbirali pred hišami, pogledali škodo tu in še pri sosedu. V stenah poslopij so se pokazale razpoke, po tleh so bili razmetani strešniki. Jasno jim je bilo, zakaj je izginil potok. Že v noči so bili prvi potresni sunki, njih posledica pa izginuli potok. Nekdo je celo vedel povedati, da je nekoč že slišal za podobne dogodke. Da je nekoč tekel potok z Malega Polja proti Vipavski in padal v jezero, ki je baje bilo v Sanaboru.

Po Velikem Grebenu se jim je v teku približevala postava. Že od daleč je z glasnimi vzkliki opozarjala nase. »Gora se je podrla, do doline so zvalile strašno velike skale! Kamnolom je zasulo in pod seboj pokopalo vprege in ljudi. Le par se jih je rešilo!«

Ljudje so onemeli, Neža se je zgrudila na kolena. Kje je njen Drejc, mu je bila sreča mila in je med živimi? V srce se ji je zarezala strašna bolečina. V krču je stekla proti zahodu, da bi čim prej vedela, pri čem je.

Velike skale so bile razmetane do Zagriže in še naprej. Kamnolom je bil nerazpoznaven. Po njem je mrgolelo ljudi. Slišali so se klici, vpitje, stok in jok. V zraku je bil tisti sladkobni vonj po krvi. Stekla je navzdol in se ustavila ob gruči ljudi, kamor so prinašali trupla.

Kot v krču je hitela od enega do drugega in tam na koncu vrste je bil njen Drejc. Bil je kot živ, le na ustnicah kaplja krvi in prej široke prsi so bile pretisnjene. Stisnil ga je valeč kamen in izdihnil je v trenutku. Pokleknila je k njemu, ga objela, božala in jokala. »Drejc, moj Drejc, vstani, otroka bova dobila, bova že kako, samo vstani in greva domov.« A Drejc je ni slišal, njegov pogled je bil steklen, njene solze ga niso mogle obuditi. Nežno ju je kasneje ločila gospodarica, ki je v skrbi za Nežo prihitela za njo.

Pokopavali so jih več dni, na pokopališču v Šturjah. Na nekaterih gomilah so stali le križi, še njih imen ni vedel nihče.

Sklanjala se je nad vezenje, sedeč na kanapeju za domačo mizo. Vezla je krstno ogrinjalo za njunega otroka. Težko je sedela, vsak čas bo prijoval na svet. Paziti je morala, da ji solze niso močile izdelka. Lesena domača hiša v Idriji, v kateri so gostovali, ni bila tako zelo poškodovana in starša sta jo sprejela z razumevanjem in odprtih rok. Čeprav bi lahko ostala na kmetiji v Žagoliču, tega ni zmogla. Vse bi jo spominjalo na nesrečo. Le nerojen otrok jo je držal pri življenju. Imela bo vsaj njega. Slutila je, da bo sin in upala je, da bo močan in bo, ko bo dovolj velik, z lučko izginil pod zemljo, išoč vsakdanjega kruha za njiju.

On the 500th anniversary of the
largest earthquake in Slovenia
Razstava / Exhibition

1511

Idrija, Grad Gewerkenegg

26. 3. – 10. 5. 2011

Škofja Loka, Sokolov dom

22. 6. – 22. 7. 2011

Tolmin, Tolminski muzej

1511 Idrijski prelom

Eden največjih prelomov v južnoalpskem prostoru je Idrijski prelom. Nastal je kot posledica napetosti, ki jih povzroča trk. Jadranske in Evrazijske plošče. Na satelitskih posnetkih ga vidimo kot izrazito, skoraj ravno črto. Vzdolž skoraj 120 km dolgega preloma so se zaradi pretrnosti kamnin oblikovale globoke doline, strme grape, sedla in izravnave. Ob njem so nanizani Planinsko in Cerkniško polje, Loška dolina ter izrazite doline rek Kanomljica, Idrijca in Soča.

Tudi potres leta 1511 je nastal v širšem območju Idrijskega preloma in je z magnitudo 6,8 najmočnejši znani potres na območju Slovenije. V najbolj prizadetih krajih je dosegel intenziteto X. stopnje.

potopisi

DEŽELA SE KOT MOGOČEN VAL DVIGUJE IZ SREDOZEMSKEGA MORJA ...¹

Ivan Rudolf

V vzhodnih mestih iščemo barve sedanjosti in sence preteklosti.

(Amin Maalouf: Samarkand)

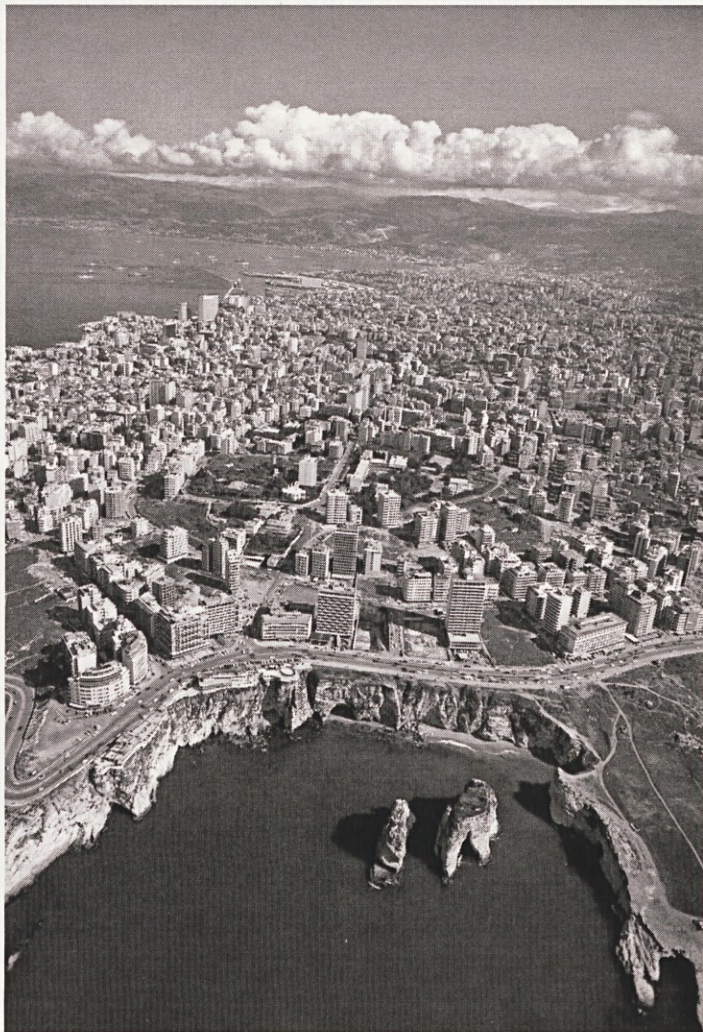
Ko letite iz katere od držav ob Perzijskem zalivu in ste namenjeni v Libanon, doživite prese-
netljivo spremenjeno sliko. Najprej se dolge ure pod vami vleče neskončna puščava. Nobenega
zelenja, sivo rjava monotonija, brez konca. Ko preletite Sirijo, pa to barvno enoličnost iznenada
prekine širok zelen pas, sredi katerega se vije drobna reka: libanonska dolina Bekaa in reka Lita-
ni. In čez minuto ali dve veriga mogočnih gora z vrhovi, ki so dolge mesece odeti v sneg. Hipec
nato pa modrina Sredozemskega morja. Prizor, ki mu težko najdemo par.

Libanon je po svoji geografski in mnogih drugih podobah nekaj posebnega med arabskimi dr-
žavami. Dežela se kot mogočen val dviguje iz vzhodnega dela Sredozemskega morja. V svoji
najvišji točki, vrhu Qornet as Sawda, se vzpne več kot 3000 metrov visoko. V gorska pobočja se
zajedajo slikovite ozke doline in soteske, poživljajo jih potoki in rečice, ki hranijo njive in njivi-
ce, na katerih so trte, sadovnjaki, zelenjava ... Dolina Bekaa, ki se razteza med dvema gorskima
verigama, je pravi blagoslov za deželo. Tu kljub višini okrog 1000 metrov nad morjem raste tako
rekoč vse: vrtnine, grozdje, sadje ... Je pa bila znana tudi po tem, da so se tod bohotila obširna
polja, na katerih so med dolgo državljansko vojno, v času brezvladja, pridelovali po kvaliteti naj-
bolj cenjeno marihuano. Seveda so jo tudi uspešno tihotapili prek meja. Ker je v tistih nemirnih
časih dobršen del dežele kontrolirala vojska iz sosednje Sirije, so se menda s temi posli ukvarjali
njeni visoki vojaški in politični vplivneži. Prav zaradi geografske in klimatske raznolikosti, za-
radi tiste rodovitne doline Bekaa in zaradi razčlenjene obale je bil Libanon od davnine privlačen
za ljudstva, ki so iskala primerne kraje za naselitev. Pa za osvajalce tudi. Enih in drugih je bilo
na tem območju skozi vso zgodovino na pretek. Med njimi so bili najbolj znameniti Feničani.
Libanonska obala je bila polna varnih sidrišč, ki so jih Feničani, narod izkušenih mornarjev in
pretkanih trgovcev, razvili v prave trgovske pomorske baze. Njihovi bistroumnosti se imamo
med drugim zahvaliti za abecedo, ki so jo prav oni spočeli, po svoje pa naprej razvijali stari Grki
in za njimi Rimljani. V Stari zavezi se pojavlja Libanon kot »dežela mleka in meda« in nobeno
čudo ni, da so jo osvajali vsakokratni gospodarji Bližnjega vzhoda: Asirci, Perzijci, Egipčani,
Grki Aleksandra Velikega ... Kasneje pa Arabci, evropski križarji, na poti k sveti deželi, Otoman-
ski Turki in še kdo, do Francozov v 20. stoletju. Skoraj sleherni od njih je pustil za seboj kako
večje ali manjše še danes vidno znamenje svoje moči ali zidarske spretnosti. Na najožjem delu
obale, kjer se gorska strmal spušča skoraj v morje, nedaleč od Bejruta, so imele vse te vojske,
kot po izročilu, navado, da so v kamnito pobočje vklesale kratko pričevanje, da so bile tu. Nekaj

¹ Colskega rojaka Ivana Rudolfa smo predstavili v 46. številki našega časnika (lanska septembrska številka). Takrat smo objavili tudi njegov daljši zapis o popotovanjih in življenju v daljnih deželah (Kambodža, Bali). (Op. ur.)

besed, znamenj, vrstica ali dve. Večina tega, zapisanega v raznih pisavah in jezikih, od klinopisov in hieroglifov, prek grščine in latinščine do turščine in francoščine, se da še danes razbrati. V samotne gorske dolinice in na gorska pobočja, kjer je bilo moč kaj pridelati, so se že v 8. stoletju pred preganjalci zatekli maroniti, pripadniki krščanske verske ločine, ki še danes predstavljajo dobršen del nemuslimanskega prebivalstva Libanona. Postavili so si kamnite hišice, cerkvice, samostane. Svojo inačico krščanskega verovanja so ohranili do danes in v bogoslužju še zmerom uporabljajo jezik, ki je blizu biblijski aramejščini.

Libanon je v mnogih pogledih med arabskimi državami poseben in drugačen. Poseben po svoji zunanji podobi, drugačen po političnem sistemu, verski raznolikosti, kulturi in še čem. Prav to pa je pravzaprav tudi njegova nesreča, saj so bile te razlike pogosto razlog za krvave spopade in nemire, vsaj zadnjih 150 let. Nazadnje za tragično državljansko vojno, ki se je vlekla celih 17 let, od 1975. do 1992., in do onemoglosti opustošila to za pol Slovenije veliko državo. Pred tem je Libanon slovel kot 'Švica Bližnjega vzhoda'. Ne brez razloga. Očitno se po Libanoncih pretaka nekaj feničanske krvi, kajti njihova nadarjenost za trgovino in denarništvo je nepreksljiva. Ko so začele po tako

Bejrut, prestolnica Libanona, v cvetočih časih ...

Foto: Arhiv Ivana Rudolfa

imenovanem prvem naftnem šoku v začetku sedemdesetih let preteklega stoletja države ob Perzijskem zalivu bogateli od nafte, so se jim Libanonci ponudili za večje in poštene bančnike, posrednike v trgovini, hotelirje, pridelovalce vrtnin in sadja. Bejrut je postal finančno središče arabskega sveta, pomemben trgovski center, prikladno in brezhibno delujoče križišče zračnega prometa, živahno пристanišče. Libanon se je hitro razvil v najbolj priljubljeno turistično deželo za petične Arabce. Kako tudi ne, saj so govorili z Libanonci isti jezik, se oblačili tako kot doma, ne da bi se jim posmehovali zaradi njihovih snežno belih dišdaš, stregli so jim isto hrano kot doma, za vsakdanjo molitev so jim bile na voljo številne mošeje. Povrhu pa sta jih obdajala evropsko okolje in prijetna klima, čisto drugačna od domače poleti razžarjene puščave. Poletja je v libanonskih hribih, v razkošnih vilah in hotelih, preživljalo tisoče in tisoče bogatih Arabcev. Spričo prave eksplozije bogastva v arabskih državah, ki so imele nafto, in posledično silnega gospodarskega razvoja, se je Ljubljanska banka sredi sedemdesetih let odločila, da tudi sama vstopi v ta svet novih poslovnih možnosti, kjer se je že trlo zahodnih bank, finančnih družb, trgovcev,

ponudnikov vseh vrst uslug, gradbincev. Po skrbnem tehtanju, zbiranju informacij, premislekih, kam postaviti nogo, je padla odločitev, da banka odpre predstavništvo za Bližnji vzhod v Bejrutu, finančnem centru regije, kjer so že bile ali pa so se pripravljale na prihod vse pomembnejše banke iz zahodne Evrope in Amerike. Ko mi je vodstvo Ljubljanske banke ob koncu leta 1974 ponudilo, da prevzamem vodstvo predstavništva v Bejrutu, nisem dolgo premišljal. Prebiranje vseh dostopnih informacij, še posebej pa obiski v nekaterih državah Bližnjega vzhoda in Bejruta samega, so mojo odločitev še bolj utrdili. Kljub občasnim napetostim med različnimi skupinami, ki so se delile po političnih, verskih in celo klanovskih opredelitvah, je takrat vladal mir. Slutnje hujših težav in morebitnih oboroženih spopadov je večina poslovnežev zavračala. Velik del ljudi je imel korist od gospodarskega razcveta in je hotel živeti v miru. Bejrut je pokal po šivih od poslovne dejavnosti. Služb in zaslužka je bilo na pretek, a kot zmerom, so bile rezine tega velikega kolača večje za bogate in podjetne in tanjše za tiste z druge strani socialne lestvice. Kakorkoli že, odločitev banke, da se ugnezdim v Bejrutu, je bila skrbno pretehtana. In kot se je izkazalo v naslednjih nekaj letih, ki so bila pogosto napeta, celo tvegana in nevarna, tudi pravilna. Vsem težavam navkljub, državljanski vojni, z vsem, kar je prinesla, je bil Bejrut še kar dolgo najboljša lokacija za poslovni uspeh. Treba pa se je bilo prilagoditi nadvse zamotanim razmeram, ki so bile poseben izziv za tujce. Z družino sem tam preživel dobrih sedem let, v katerih se je nabrala debela plast spominov, ki se jih da še po vseh teh letih z lahkoto obujati.

Ženi se ni bilo težko odločiti, da se poda z menoj v novo življenje, potem ko je prebrala o Libanonu vse, kar se je dalo, in po vsem, kar sem ji sam povedal potem, ko sem se vrnil z nekaj obiskov v tistih krajih. Med drugim nam je bilo pomembno tudi to, da je bila v Bejrutu odlična ameriška osnovna šola, kamor je šel potem najin sin in kasneje še hči, ki takrat še ni bila rojena. Stanovanj za najem je bilo na pretek, bila so moderna, lepa, prostorna, klimatizirana. Streljaj stran od našega je bila džamija, od koder se je že v prvem jutranjem mraku oglasil z zateglo molitvijo mujezin, kar pa je dodajalo poseben, skoraj skrivnosten čar našemu novemu življenjskemu prostoru. Predstavništvo je bilo v nebotičniku, nedaleč od doma. Skratka, domala vse je bilo privlačno, vznemirljivo, drugačno, tudi spodbudno. Začeli smo novo življenje, ki pa je prav kmalu, spričo dramatičnega razvoja dogodkov, ubralo nekoliko drugačno pot od tiste, ki smo jo pričakovali.

Družina je dopotovala neke pozne blage majske noči. Na poti z letališča nas je v temi ustavila do zob oborožena skupina ljudi, a niso bili niti libanonski vojaki niti policija. Nič nam niso hoteli, le vprašali so, kdo smo in kam gremo. Taksist nam je potem povedal, da so bili to pripadniki ene od palestinskih organizacij. Žena je bila malce začudena, saj o kakšni takšni stvari ni pisalo v nobenem od pisnih virov, ki jih je prečesala. V Libanonu so se takrat začele kljub drugačnim napovedim počasi kuhati težave. Resnici na ljubo so bili v to krepko vmešani tudi Palestinci. Po nastanku Izraela se je v Libanon zateklo na tisoče palestinskih beguncev. S pomočjo libanonskih oblasti in Združenih narodov so se naselili v več taboriščih, dve večji od njih sta zrasli tudi na obrobju Bejruta. Vendar so bili to samo civilisti. Fatah in druge oborožene organizacije so ostale v Jordaniji, a so s svojo naraščajočo oblastnostjo in izzivanjem zrasle kralju Husseinu čez glavo, ta pa je neusmiljeno obračunal z njimi in jih pregnal z Jaserjem Arafatom vred prek svojih meja. Sprejeti jih ni hotel nihče od sosedov, končali so v Libanonu, kjer je bila oblast najšibkejša, pa še nekaj pomoči mednarodne skupnosti je bilo vladi obljubljeno. In Libanonci so si nakopali usodne težave. Palestinci so bili razdeljeni na več organizacij, vse pa so imele svoje oborožene

milice, ki se niso dolgo držale sklenjenega dogovora z libanonskimi oblastmi, da ne bodo povzročali težav. Jug Libanona, kjer žive v veliki večini muslimanski šiiti, je bil razmeroma reven, v primerjavi z drugimi deli države, posebej z Bejrutom in njegovo okolico. Zapostavljenost, socialna in politična, kajti šiiti so jo najslabše odnesli pri delitvi politične moči in bogastva, je bila kvas za nezadovoljstvo. Palestinci so se solidarizirali s šiitskimi masami in spodbujali politični radikalizem med njimi, pa tudi med k levičarstvu nagnjenimi političnimi organizacijami v državi. Svoje so dodajala verska nasprotja. Začela se je dolgotrajna delitev države na 'progresivne', na videz leve, zvečine muslimanske politične sile na eni strani, in 'konzervativne', desničarske, krščanske na drugi. Državna oblast je postajala iz dneva v dan šibkejša, z njo pa hkrati vojska in policija. Razmere so bile godne za eksplozijo.

Kljub vsemu pa je družba vsaj zaenkrat še funkcionirala. Poslovno življenje je še zmerom kipelo.

Razkošne ulice je državljanska vojna spremenila v ruševine ...

Foto: Arhiv Ivana Rudolfa

Libanonci so nepoboljšljivi optimisti, spričo poslovne zagretosti, ki meji skoraj že na strast, tudi malce slepi za resničnost. Njihova zaverovanost v to, da je jutrišnji dan lahko še uspešnejši od današnjega, je naravnost nalezljiva pa se je dotaknila tudi nas tujcev. Bili smo pač tam in kar nekaj časa nismo videli črnih

oblakov na modrem sredozemskem nebu.

Edino težavo smo videli v tem, da naše pohoštvo še ni pristalo v luki. Žena se je pospešeno učila francoščino, takrat še prevladujoči jezik sporazumevanja v Bejrutu. Njen prvi priljubljeni stavek je bil: »Il y a beaucoup de mouches au Liban.« (V Libanonu je veliko muh), kar je bila čista resnica, saj je bilo spričo pešanja oblasti čedalje več smeti po ulicah, vročina pa z naraščajočim poletjem čedalje hujša. Praske med milicami nasprotnih političnih opredelitev so bile vse pogostejše, vse bolj resne in nevarne. Ker smo pričakovali drugega otroka in ker so postajale razmere bolj in bolj negotove, je žena z otrokom odšla v Ljubljano. Zgodilo se je tako, da se je spričo razvoja dogodkov v Libanon vrnila šele čez leto in pol.

Jaz sem ostal v Bejrutu. Razmere so se hitro popolnoma spremenile, spopadi med nasprotnimi tabori so postali vsakdanjost in najbolj vroče je bilo v glavnem mestu. Streljanje je postajalo vsakdanjost. Kar je bilo presenetljivo in nepredstavljivo za nas tujce, da je bančni sistem kljub vsemu deloval brez zastojev, da je poslovno življenje še zmerom malone cvetelo. Nekaj ur brez streljanja in ulice so bile polne ljudi, trgovine so odprle vrata. Manjkalo nam ni ničesar. Libanon-

ski iznajdljivosti in daru za preživetje ni para. Previdnost pa je bila seveda prva skrb. In nikoli neupravičena. Tako je bilo vsaj tja do jeseni 1975, potem pa so začele zadeve hitro zaostrovati. Življenje ni bilo več tako preprosto, kot smo bili, zlasti tujci, navajeni. Prej so hoteli in restavracije cveteli, bogati ljudje so živeli v razkošju, nočno življenje je prekašalo tisto na zahodu. Večkrat sem bil priča naravnost veličastnim porokam v luksuznih hotelih, ko se je zbralo na stotine svatov, kjer so se mize šibile pod izbrano hrano in pijačo. Libanonci so namreč ljudje, ki obožujejo hrano in vedo, kaj je dobro. Bejrut, pa ne samo ta, ampak vsak večji kraj v Libanonu, je bil posejan z dobrimi restavracijami, kjer se je jedlo dolge ure v noč. Domača hrana je enkratna, priznana in hvaljena tudi med evropskimi poznavalci. So pa Libanonci tudi odlični poznavalci in mojstri francoske kuhinje. Ko se usedete z njimi za mizo z njihovo hrano, je to razkošje za oko in telo. Vsako večerjo začnejo brez razlike s tako imenovanim mezem, množico hladnih in toplih jedi za vsak okus. Raznolikost je odvisna od števila gostov, množica skledic in skled z edinstveno hrano, zvečine na osnovi zelenjave, šteje tudi 50 in več jedi. Zraven se običajno pije hladen arak, vinsko žganje z močnim okusom janeža, ki ga mešajo z vodo. Mezeju sledijo glavne jedi, druga boljša od druge, posebnih, orientalskih okusov. Jé pa se počasi, z »andohtjo«, bi rekli pri nas. Deliti takšno večerjo s prijaznimi in nadvse gostoljubnimi domačini je pravo doživetje.

No, proti koncu leta 1975 je začela ta slika hitro bledeti. Zdaj so življenje presekale pogoste bitke med nasprotnimi do zob oboroženimi milicami. Bejrut se je začel postopoma deliti na vzhodni, zvečine krščanski, in zahodni muslimanski del. V slednjem je bilo skoncentrirano praktično vse poslovno življenje, velika večina sedežev domačih in tujih bank, vse ambasade z ameriško in sovjetsko vred, uredništva medijev. Tu so bili vsi veliki hoteli, poslovni klubi, najboljše restavracije. Tu je bila velika, prek 100 let stara Ameriška univerza, daleč najboljša visokošolska ustanova na Bližnjem vzhodu, znana po svoji liberalni usmerjenosti. Poleg nje pa nov moderen univerzitetni klinični center. V zahodnem Bejrutu je bilo tudi letališče, velika vrata v svet. Pristanišče pa je bilo na sami 'meji' razdeljenega mesta.

In tu se je nekega dne, po dolgih mesecih, znašlo naše pohištvo, ki ga je banka kupila v novogoriškem Meblu. Po dolgem poizvedovanju sem ugotovil, da je tam, a do njega po normalni poti ni bilo moč, ker so si oborožene skupine podajale luko iz roke v roko. Našel pa sem nekega špediterja, ki je dejal, da lahko stvar uredi in mi dostavi pošiljko na dom, kar bi me stalo, kot je mirno rekel, nekaj tisoč dolarjev. Od teh mu jih moram pol prinesiti v luko, je dodal. Čakal sem na njegovo sporočilo, da je varno in da lahko pridem s tistimi dolarji. In nekega jutra mi je po telefonu zagotovil, da je mir, da je luka v rokah milice, s katero si je dober, in naj oboroženim mladeničem povem, h komu grem. In je res vse delovalo. Bil pa sem precej premočen, malce od vročine in malce od negotovosti, kako se bo končalo, da ne rečem od strahu. No, takrat sem bil še mlad, korajžen, danes bi rekel da celo neumen. Možakarju sem izročil denar, se mu zazrl v oči in ga odkrito vprašal, če mi bo zares dostavil kontejner. Zagotovil mi je, da bom še isti dan imel pohištvo in naj bom kar miren. Pa nisem bil. Skrb za izročeni denar me je grizla in skoraj sem mu že dal slovo ter v mislih koval opravičilo za svoje šefe. Ko se je dan nagnil v popoldan, je na več koncih izbruhnulo streljanje; denarju sem dajal slovo in preklinjal svojo neumnost. Pod večer pa se je pojavil pred poslopjem, kjer smo imeli najeto stanovanje, tovornjak z zabojnikom. Možakar, ki sem mu zjutraj izročil pol dogovorjenega denarja, mi je veselo mahal. S seboj je pripeljal delavce, ki so mi urno znosili množico velikih paketov z razstavljenimi omarami, po-

steljami in drugo kramo v deseto nadstropje. »Špediterju« sem izročil še drugo polovico denarja, on pa je pred menoj izdatno poplačal delavce. Potem so jo vsi urno pobrisali, kajti nedaleč stran so spet odmevali rafali. Čez dva dni je bila luka že v drugih rokah, jaz pa sem zadovoljno spal na na marmornih tleh raztegnjenem Meblovem jogiju. To ni bila moja prva, še zdaleč pa ne zadnja, izkušnja z arabsko poštenostjo. Pri nas velja nekakšno trdno prepričanje, da so Arabci lumpje in prevaranti, kar ne bi moglo biti dlje od resnice. Iz mojih izkušenj je teh v glavnem toliko kot pri nas, zagotovo ne več. Vsaj v mojih časih je bilo v tistem svetu tako. Danes je po vsem sodeč pri nas slabše.

Ne morem si kaj, da ne bi iz spomina oživel vsaj enega dogodka, ki sicer sodi v drugi del našega življenja v Bejrutu. Ko smo se po sedmih letih pripravljali na povratek domov, smo kupili nov pralni stroj. Naš odhod pa je prehitela izraelska invazija na Libanon, poleti 1982. Ker so se Izraelci ob divjem obstreljevanju in bombardiranju bližali Bejrutu, smo se hitro umaknili v hribe na krščanski strani, kjer je bil bolj ali manj mir. Tam so nas sprejeli v svojo počitniško hišo nadvse gostoljubni libanonski prijatelji. Stroj je ostal v trgovini sredi mesta, ki je bilo na pol porušeno, preplavljeno z begunci in izraelskimi vojaki. Ko so se ti umaknili na obrobje mesta in je bilo najhujše mimo, nas je čez mesec ali dva, ko smo bili že v Ljubljani, doseglo sporočilo, da je pralni stroj še zmerom v trgovini in kam naj nam ga dostavijo. Bili smo naravnost osupli nad tolikšno poštenostjo, kajti trgovec bi lahko mirne duše rekel, da je bilo skladišče uničeno ali da je stroj kdo ukradel, karkoli, prepričljivih izgovorov bi našel na pretek.

Poštenost se rada druží z gostoljubnostjo in Libanonci so gostoljubni. Srečanjem s to njihovo hvalevredno lastnostjo bi lahko namenil številne pripovedi. Nekoč smo se vozili iz Damaska v Bejrut in šla nam je guma. V neki vasici blizu glavne ceste je bil k sreči vulkanizer. Preden se je lotil krpanja, nas je odvedel na vrt, v senco, poklical ženo, ki nam je precej nanesla nekaj prigrizkov in skuhala obilo močne kave, kakršne si deležen le pri Arabcih. Ko je mojster končal z našo gumo, je prisedel še on. Vprašal sem za račun, pa je samo odmahnil. Silil sem mu denar, a se ni vdal. Dejal nam je, da se popotniku, ki je v težavah, po njihovih navadah ne sme usluge nikoli zaračunati.

Drugič smo se peljali iz Bejruta v hribe, ko mi je začel avto nagajati. Ustavil sem pri trgovini ob cesti in povprašal lastnika, kje da je najbližji mehanik. Bila je sobota in trgovina polna strank. Začel mi je razlagati, kako pridem do delavnice, a potem dejal, da je tako zapleteno, da bom imel težave, preden jo najdem. »Raje malo počakajte, da postrežem ljudem in vam potem sam pokažem pot,« je dejal.

Ko je odpravil zadnjo stranko, se je usedel v svoj avto in peljal pred nami kar nekaj kilometrov, da smo pristali pri mehaniku. Da bi mu kaj plačali, ni hotel niti slišati. Pri tem pa je treba vedeti, da je Libanoncu posel skoraj nad vsem. Naš dobrotnik pa je štacuno zaprl vsaj za uro, če ne več. Ampak nazaj k srečnemu dnevu, ko sem rešil pohištvo ...

Nekaj naslednjih dni sem si prizadeval, da bi odšel iz Bejruta, a spričo spopadov ni bilo moč. Sem pa tudi sicer načrtoval začasen umik v Kuvajt in sosednje države, kjer je bilo treba za banko veliko postoriti. Ko je prišlo do predaha v streljanju, sem se spravil na letalo in se vrnil čez kak mesec. V Bejrutu je vladalo zatišje. Mislil sem malce ostati ter se potem odpraviti v Ljubljano na poročanje in k družini za novo leto. Dogodki so me prehiteli. Neke noči so Palestinci in muslimanske milice vpadli v vzhodni del mesta in tam pobili nekaj deset falangistov, pripadnikov največje krščanske milice. Maščevanje je sledilo takoj in mesto se je potopilo v divje medse-

bojno obračunavanje, ki ni pojenjalo skoraj dva tedna. Tičal sem v stanovanju, se navadil na spanje ob hrupnem streljanju in previdno praznil skromne zaloge hrane in vode, ki sem jih imel. Pravzaprav mi ni bilo hudega. Iz previdnosti sem zavlekel jogi pod najdebelejšo steno, daleč od oken. Imel sem obilno zalogo knjig, ki so mi delale družbo. Tudi vse mogoče vaje sem delal, ker nisem mogel do kampusa pri Ameriški univerzi, kjer sem se običajno sproščal ob dolgih tekih. Ob pičli hrani, pa še kuhar sem slab, sem postal precej koščen. Ko sem se končno lahko odpravil na letalo za v Rim, sem si z nerodnimi šivi zožil hlače in obesil nase suknjič, ki se nikakor ni hotel prileči shujšani postavi.

V Bejrut potem nekaj časa nisem mogel. Delal sem po bolj varnih državah tistega sveta. Brž ko pa so se razmere v Libanonu kolikor toliko uredile in je bilo spet moč skoraj normalno poslovati, sem se vrnil; in kmalu mi je sledila tudi družina, zdaj že povečana za hčerko.

A o vznemirljivo zanimivem življenju, ki je sledilo, morda ob drugi priložnosti ...

potopisi

UGANDA

Orjana Velikonja

Odkar smo se petčlanska ekipa (dve zdravnici in trije absolventi medicine) humanitarno-medicinske odprave pripeljali na tržaško letališče, je preteklo tri mesece. Z vso osebno prtljago in še z okrog 70-imi kilogrami medicinske opreme in zdravil smo zapolnili avlo tega majhnega letališča, ki podobnih potnikov sicer ni vajeno. Cilj: vas Bufuka, JV Uganda. Namen: delo v prostovoljni kliniki Sekcije za tropsko medicino. Po eni strani je to ne tako dolgo nazaj, ko pa pomislim na vse, kar se je v tem času zgodilo, in si poskušam naenkrat (neuspešno) priklicati vse vtise, pripetljaje, obraze, se zdi, kot da je preteklo več let. Verjetno tudi zaradi tega, ker je Afrika v primerjavi z zahodnim svetom tako zelo drugačna. Tu delo, potovanje, bivanje ... niso zgolj to. Kot nekakšna »kolateralna škoda« jih spremlja sprememba mišljenja, navad, dojemanja stvari. Drugače skoraj ne gre.

Naša pot se je sicer začela že kako leto pred prihodom na tržaško letališče. Zbiranje denarnih sredstev, medicinskih potrebščin in zdravil je v današnjem času dolgotrajen in naporen postopek. Kljub temu smo imeli srečo; prijaznih ljudi, ki so nam priskočili na pomoč, bodisi z denarjem, brezplačnimi storitvami, nakupom majice ali kako drugače, je bilo veliko. Brez njih naše odprave gotovo ne bi bilo, saj je stroškov, ki nastanejo ob takem projektu veliko, preveč, da bi jih lahko krili sami.

Sekcija za tropsko medicino deluje na Medicinski fakulteti v Ljubljani že od leta 1990. Pod njenim okriljem se vrstijo številne odprave predvsem v Kenijo, Zambijo, Malawi, na Madagaskar, v Ugando in Papuo Novo Gvinejo. Cilj Sekcije je predvsem zagotavljati čimbolj kontinuirano zdravstveno oskrbo podeželskega prebivalstva, ki zdravnika sicer ne vidi pogosto ali pa sploh ne.

Z različnimi projekti skuša ljudem pomagati tudi na področjih šolanja, izobraževanja o higieni, prehrani, varni vodi, preprečevanju nalezljivih bolezni ... Večina bolezni v tropih so namreč okužbe, povezane z uporabo oporečne vode, nepravilne prehrane in pomanjkanjem higiene – to so torej bolezni, ki se jih da preprečiti z osveščanjem ljudi in dvigom higienskega standarda.

Razgled na jezero z bližnjega hriba.

Foto: Arhiv Orjane Velikonja

Po prihodu v Ugando smo, pred začetkom dela v Bufuki, dva tedna preživeli v Kabalah. To majhno mestoce na JV Ugande, približno pol ure vožnje iz Bufuke je bilo pretekle tri mesece za nas najbližji stik s civilizacijo, ob prihodu tja pa se nam je zdelo vse prej kot to. Umazano, prašno in glasno, kot vsako afriško mesto, nam sprva ni bilo preveč všeč. Vrvež, boda boda (kolesa), motorji in večja vozila, ki se držijo pravila močnejšega, otežijo prečkanje ceste ali celo hojo ob njej. Ljudje, ki te na vsakem koraku ustavljajo ali pa za tabo kričijo: »Muzungu, muzungu!«, ti hočejo včasih kaj prodati, včasih samo tvoj denar, večinoma pa samo na glas opazujejo belega človeka. In vsake toliko časa se ti zavrti življenje pred očmi, ko mimo tebe, veliko preblizu, pripelje kolesar ali motorist, včasih tudi avto. Pravi kulturni šok pa nas je pravzaprav čakal ob prihodu v bolnišnico. V *Kabale Referral Hospital* smo preživeli dva tedna in se tako seznanili z zdravstvenimi razmerami in možnostmi zdravljenja v tej bolnišnici.

Naj najprej poudarim, da zdravstvenega varstva v Ugandi ne poznajo. Večina državnih zdravstvenih ustanov je sicer brezplačnih, vendar velikokrat brez zaloge zdravil, ki si jih morajo bolniki zato kupiti sami. Zdravstvenega osebja je občutno premalo, delno tudi zato, ker so plače izredno nizke. Problem je še posebej pereč na obrobju države in na podeželju. V tako imenovanih zdravstvenih centrih (*Health Centers*), ki delujejo na podeželju, so večinoma zaposlene medicinske sestre s premalo znanja in izkušnjami. Tudi bolnišnice v manjših mestih niso ravno zgledne. Večina zdravnikov ima zaradi nizkih državnih plač še svoje privatne klinike, kjer preživijo večino svojega delovnega časa. Enako je v kabalski bolnišnici. Tam so zaposleni samo štirje zdravniki, ki le poredko obiščejo bolnico (večinoma delajo v svojih klinikah). Na oddelkih tako srečaš le sestre in t.i. zdravstvenike (*Health Officers*), ki po izobrazbi sicer niso zdravniki, vendar lahko vodijo zdravljenje bolnikov in predpisujejo zdravila. Njihovo znanje je daleč od primerne, motivacije za dobro opravljeno delo ali disciplinskih ukrepov po slabo opravljenem delu pa večinoma ni. Posledice so tako včasih za paciente usodne. Ob pomanjkanju zdravnikov smo bili, takoj ko smo prišli na oddelek, hitro vpreženi v delo. Medicinskim sestram, ki pona-

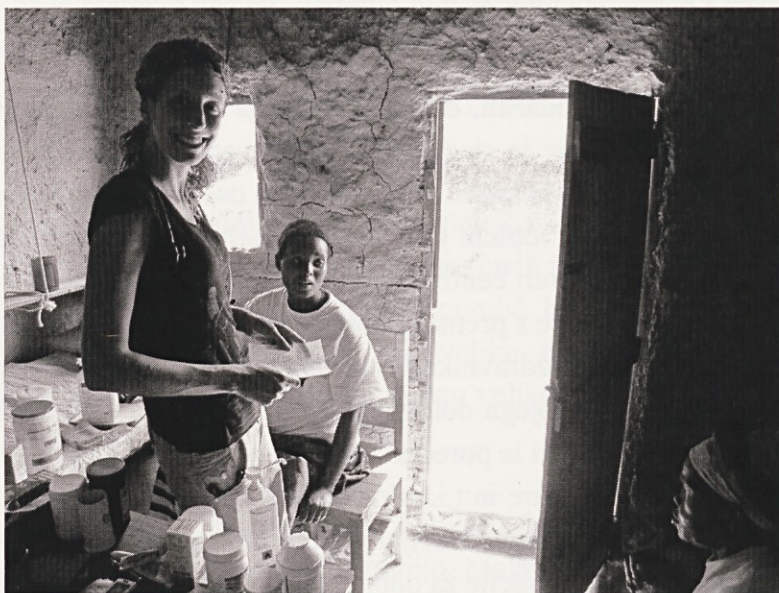
vadi same opravljajo vizite in pišejo odpustno dokumentacijo, so se kar zasvetile oči, ko so nas zjutraj, veliko preden so se na delo odločili priti tudi zdravstveniki, ugledale na vratih oddelka.

Tudi možnosti za diagnostiko in zdravljenje kroničnih bolezni so zelo omejene. Kronične terapije visokega krvnega tlaka ali sladkorne bolezni, ki tudi tam nista redki bolezni, ne poznajo. Vodenja takih bolnikov še manj. Tako kot večino zdravil, si morajo tudi ta bolniki priskrbeti sami, kar je problem predvsem pri sladkornih bolnikih na inzulinu. Za večino je ta predrag.

Z nadaljnjimi problemi, ki jih iz domače vsakdanje prakse nismo vajeni, smo se srečali pri delu v sprejemni ambulanti. Ljudje redko pridejo k zdravniku, tako da se nezdravljeni tumorji razraščajo čez polovico noge, podajanje anamneze je velikokrat zmedeno. Laboratorij je nezanesljiv, večina izvidov je negativnih ali pa na naročilnico napišejo „*out of stock*“ (ni na zalogi). Kirurgija je razred zase. Območje „sterilnosti“ ob vhodu v operacijsko dvorano, ki je sicer na prostem, označuje rdeča črta, pred katero se moraš sezuti, in nato obleči njihove ne najbolj čiste obleke. Med operacijo s stropa pade kobilica (v Ugando smo prišli ravno v sezoni kobilic, ki lokalnemu prebivalstvu predstavljajo okusen priboljšek), na srečo ne ravno v operacijsko polje. Na porodniškem oddelku so svoj prostor našle male muce, v bolnišnici so dobrodošle tudi kokoši.

Prihod v Bufuko, majhno vas ob jezeru Bunyonyi, je bil po hrupnih Kabalah in njegovi kaotični bolnišnici prijetna sprememba. Jezero Bunyonyi leži približno na 2000 metrih nadmorske višine, na meji z Ruando. Njegova razvejana obala s številnimi hribovitimi polotoki in otočki je tudi dom različnim vrstam ptic, med drugim kraljevemu žerjavu, ki je nacionalni simbol Ugande. Jezero je tako turistična točka za ljubitelje ptic, ki pridejo sem na tako imenovani »*bird-watching*«. Zato se tu najde tudi nekaj turističnih kompleksov, prvi približno pol ure hoda od naše klinike. Ko sem doma od članov bivših odprav poslušala o Ugandi, Bufuki, delu tam, si nisem predstavljala turističnih kompleksov. In pravzaprav, za večino ljudi, ki tam živijo, je ravno tako, kot da jih ni. Kakšen kontrast! Dva povsem različna svetova, pol ure narazen. Za nas, »nepopoljšljive zahodnjake«, pa je to pomenilo občasen pobeg nazaj domov – k tekoči vodi, dobri hrani, elektriki. Pobeg, ki smo ga z vsakim dnevom rabili manj in manj, ko smo se privajali na novo okolje.

Naš novi dom, in hkrati delovno mesto, je postala hiška iz blata, ki stoji na enem od polotokov jezera, tik zraven vaše cerkve, šole in vrtca. V enem od treh prostorov je spalnica, v ostalih dveh pa spredaj dve ambulanti, zadaj pa lekarna in kuhinja. V šestih letih, odkar je sem prišla prva skupina,

Delo v ambulanti.

Foto: Arhiv Orjane Velikonja

je hiška pridobila sončne celice in električno napeljavo, filter za vodo, EKG, mikroskop. Električne naprave, včasih, ob oblačnem ali deževnem vremenu, pa jo zmanjka tudi za to. Takrat ob pomanjkanju pitne vode načnemo zalogo ustekleničene vode iz mesta.

»Čakalnica« pred kliniko.

Foto: Arhiv Orjane Velikonja

Glas o prihodu belih zdravnikov se je hitro razširil po okoliških vaseh in prvi teden z zmernim številom pacientov se je hitro prevesil v

prepolno čakalnico in delo od jutra do večera. Tipičen začetek dneva: budilka ... skobacaš se iz spalne vreče ... plazenje izpod mreže za komarje in skozi nizka vrata, v podboj katerih se ne-

Previjanje kronične rane (tropskega ulkusa) na prostem.

Foto: Arhiv Orjane Velikonja

malokrat grdo butneš z glavo, te opomni na to, da se nahajaš sredi Afrike. Brisača, milo, toaletni papir pod roko in še precej krmežljavih oči mimo gruče pacientov proti latrini. Veliko od njih je začelo pot že zgodaj zjutraj ali celo ponoči, da so iz druge strani jezera, s kanuji ali peš, prišli do sem. Uspe ti še izustiti pozdrav „Agandi!“ („Živijo, kako si/ste?“), pospešiš korak in „Nije nyabo!“ („Dobro, gospa/gospodična!“) ti odzvanja v ušesih na preostanku jutranje poti do latrine, ki je kar dolga. Ne obračaš se, ker ne želiš natančno

videti, koliko jih čaka... to si pustiš za pot nazaj. Takrat se trezne glave zaveš, da je pred tabo dolg delovni dan. Najprej pa je na vrsti zajtrk ... sveže sadje, ananas, mango, pasijonka, jabolka, koruzni kosmiči in mleko v prahu ...; če smo bili kak dan prej v mestu, celo sveže mleko ali jogurt. Pomivanje posode, priprava ambulant in triaža pacientov (izmerimo jim temperaturo, tlak ...); v ambulate nato najprej pokličemo bolj bolne.

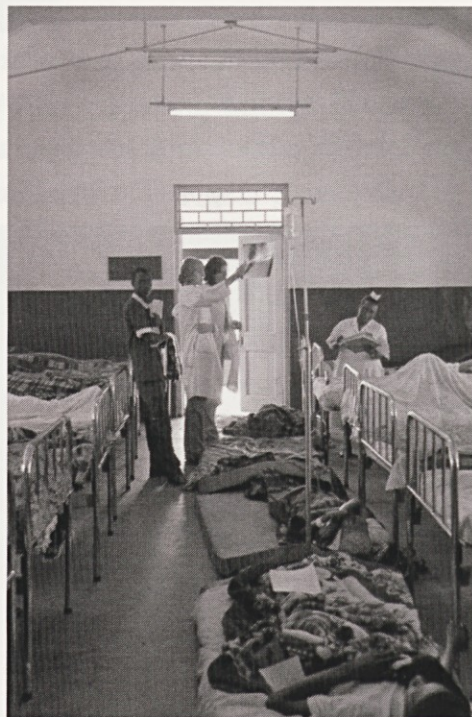
Ambulanta: otrok z vročino, kašljem, srbečim izpuščajem, glistami, glivičnimi spremembami, odprtim zlomom palca, zlomom ključnice, garjami, težkim dihanjem, epilepsijo, krvavo drisko, podhranjenček ... Ženske z bolečinami v hrbtu, sklepih (Večino svojega življenja preživijo na terasastih poljih na strmih bregovih okrog jezera, z okornimi motikami prekopavajo rodovitno zemljo ali pa nosijo težka bremena na glavi. Vse to z majhnim otrokom, s kosom blaga tesno pravitim na hrbtu), povišanim krvnim tlakom, glavobolom, slabim vidom, bolečinami v žlički, bolečinami v spodnjem delu trebuha, izcedkom iz nožnice ... Redkeje moški (njihovo delo je predvsem popivanje in skakanje čez plot – le-to je sprejemljivo, v kolikor ljubica ni poročena)

– povišan krvni tlak, astma, kronične rane (tropski ulkus), poškodbe z mačeto, izcedek iz spolovila, izpuščaji. Malaria, tifus, angina. Ter HIV in njegove posledice. Delo tu je drugačno, kot smo ga vajeni doma. Zdravimo večinoma, glede na klinično sliko, možnosti za diagnostiko so omejene na pregled, par hitrih testov, pregled urina s testnimi lističi, pregled razmaza krvi pod mikroskopom. Večinoma zdravimo več bolezni naenkrat – zaradi omejene diagnostike in zaradi tega, ker ljudje pogosto ne pridejo nazaj. Za razliko od dela doma moramo tukaj opravljati tudi delo lekarnarja, natančno izračunati odmerke in pravilno prešteti število tablet, ki jih v tukajšnji lekarni kupujemo v paketih po tisoč ... Nekega lepega popoldneva pa nas je presenetil tudi popolnoma nepričakovan obisk. Gospod v obleki, kravati, z lakastimi čevlji in kovčkom. Mi verjame, če vam povem, da nas je sredi ničesar obiskal farmacevtski predstavnik?

Pri delu v ambulanti in tudi zunaj nje sta nepogrešljivi dve prevajalki, ki poskrbita za premagovanje jezikovne prepreke, čeprav je največkrat miselna tista, ki povzroča težave in otežuje delo ter zdravljenje bolnikov. Da je treba jemati zdravila tako, kot reče zdravnik, da jih je dejansko treba zaužiti in ne samo nositi v žepu, da tablete pred zaužitjem ni treba olupiti, kako je treba postaviti termometer pod pazduho in podobno, za veliko naših bolnikov sploh ni samoumevno. In je treba vedno znova poudarjati. Večkrat. Tudi opisovanje časa v urah dneva ni običajno, sploh za starejše. Zato si je treba pomagati s soncem in obroki. Vsakodnevno delo nam popestrijo tudi izjave, kot so: »Slišim črve v trebuhu«; ali: »V glavi mi plešejo in ploskajo deklice«; in: »Mojega otroka je obsedel hudič«, in prepričanja, da ženska ne more zanositi, če je poslana ali če ni poročena. Tudi tradicionalno zdravilstvo je tu še zelo živo. Tako ima skoraj vsak, ki nas obišče tudi sledi ureznin od puščanja krvi. Ki se včasih, zaradi genetske dovzetnosti, spremenijo v velike privzdignjene brazgotine ali keloide.

Tukaj ima čas drugačno hitrost. Pravzaprav se zdi, da je nekje davno tega obstal in z njim tudi vsi ljudje. Korak je počasen, spremembe še bolj. Vse, kar je novega, prinesejo tujci, ostale stvari so take, ko so bile pred desetletji ali celo stoletji, oziroma take, kot jih je bog (v tem delu Ugande predvsem protestantski) dal. Včasih to njihovo nedejavnost razumeš – morda izvira iz večnega pomanjkanja, morda iz dejstva, da so vse novosti, dobrote, prinesli in jim jih dali tujci. In tako jih tudi vzamejo – kot darilo; kot nekaj, kar so dobili, in ne nekaj, kar je njihovo in za kar je treba skrbeti. Velikokrat imajo tak odnos tudi do zdravja, oziroma bolezni. Dojemajo jo kot nekaj, kar je *naš* problem (ker smo zdravniki) in ne njihov. Po drugi strani pa je ta njihova nedejavnost, pasivnost, sproščujoča in pomirjujoča. In zelo nalezljiva.

Popoldan, ko končamo delo s pacienti in pospravimo ambulate, se tudi za nas ustavi čas. Kopanje v jezeru in lovljenje zadnjih sončnih žarkov, sprehod do bližnjega turističnega kompleksa na sok in večerjo, ali pa počasno pripravljanje večerje na oglju ali plinu (odvisno od tega, koliko energije nam je ostalo po celem dnevu), tarok, kitara in petje ... Opazovanje otrok pri igri z žogo,

Internistični oddelek v kabalski bolnišnici.

Foto: Arhiv Orjane Velikonja

ki jo napravijo iz cunj in povežejo z vrvico, ali kotaljenjem obroča, ki ga skozi ovinke vodijo s palico. Včasih se jim pri igri pridružimo. Pogovori s tistimi, ki govorijo angleško, se ti za vedno vtisnejo v spomin. Deklica, sirota brez mame, za katero skrbijo stari starši, in bi rada čim več zaslužila, da bi si lahko plačala srednjo šolo, nato višjo, postala medicinska sestra in šla delat v mesto, v glavno mesto, morda celo v drugo državo. Zato pleše in poje v turističnih kompleksih, nam pa včasih opere perilo. Druga deklica, ki smo jo več časa zdravili zaradi odporne malarije in tifusa, zdaj zaljubljena in nasmejana hodi naokrog, in medtem ko na glavi prenaša težko posodo, napolnjeno z vodo, ponosno pove, da zdaj ni pretežko, ker je zdrava in ima veliko moči. Včasih nekaterim ostane toliko energije, da se celo odpravijo teč po poteh okrog jezera. Za tukajšnje ljudi je *jogging* nekaj najbolj brezciljnega, kar človek lahko počne. „Where/why are you running?“ odzvanja po hribčkih, in z *running* mislijo kam *bežiš*.

Privadili smo se živeti tukaj, počasi, iz dneva v dan, tako kot Bakiga (tukajšnje pleme). Ko se vračamo iz mesta k jezeru, si rečemo: „Gremo domov.“ In vrnemo se v okolje, ki nas je posvojilo. Iz „a Muzungu!!!“ smo se za prebivalce vasic ob jezeru Bunyonyji spremenili v „Hello, my doctor!“, „Hello, Orjana!“ Lepo je za njih biti nekaj več kot samo beli človek ... In ko se sedaj odpravljamo od tukaj, mi misli ne uhajajo domov, tako kot ponavadi, ko sem dalj časa v neki tuji deželi. Namesto tega v mislih delam evalvacijo našega dela. Kaj smo pravzaprav naredili in kako bi lahko še več. Neštetokrat smo v teh treh mesecih bolnikom ponavljali ene in iste resnice (kako jemati zdravila, prekuhavati vodo, umivati roke, dvigovati težka bremena, se pravilno prehranjevati ...), ki so nam samoumevne, njim pa malo manj. Proti koncu tudi s kančkom naveličanja. Smo jih ponovili enkrat premalo?

V aprilu pride sem naslednja skupina. Premagati bodo morali enake začetne težave kot mi: privajanje na okolje, ljudi, delo tukaj. In ko se bodo privadili, bo kmalu čas za odhod. Tak »štafetni način dela« ni najboljši. Morda bo drugače, bolje, ko bo tu, čez par let (z Edirisino pomočjo¹) delovala klinika, v kateri bodo stalno zaposleni domači zdravstveni delavci in v katero bodo prostovoljci s svojim znanjem in izkušnjami prihajali kot dodatna pomoč. Kar je tudi cilj in namen našega dela – primerna zdravstvena oskrba prebivalcev tudi takrat, ko »muzungu« odide domov.

V mislih pa bodo še dolgo ostale žive slike neštetih prizorov, obrazov. Gruče otrok, ki ti v največjem deževju s plastično vrečko na glavi mahajo v slovo.

(Petra Šinigoj)

¹ Edirisa je organizacija, ki deluje predvsem na področju šolanja otrok in izboljševanja osnovnih pogojev življenja v Ugandi. V tem letu je na podlagi dosedanjega dela Sekcije za tropsko medicino začela s projektom gradnje zdravstvenega centra v Bufuki.

narava

PIRENEJSKA VIJOLICA (*Viola pyrenaica*)

Elvica Velikonja

Tudi če je kazalo, da zimi kar ne bo konca, je pomlad naredila svoje. Skoraj čez noč je skopnelo in še rjavi travniki so se, kot bi trenil, spet oblekli v belo. Zimsko belino so zamenjali z belino pomladanskih žafranov, bolj senčna in malo bolj strma pobočja pa so zasedli njihovi vijoličasti žlahtniki. Tudi Rob ni ostal osamljen. Povsod je zacingljalo polno, polno zvončkov.

In šla sem po Robu. Ne samo zvončki. Cvetele so trobentice, se v soncu srebrile mačice, ponekod ravno da še niso zasijali kot sončeca zlati petoprstniki. Jaz sem pa hitela, saj sem hotela še ta dan videti, če že cvetijo vijolice na grebenu Podrte gore. Kar vprašajte, vprašanje je na mestu – zakaj je treba tako daleč, da bi videla vijolico?

Med Podrto goro in Črnimi stenami so prve dni aprila že cvetele pirenejske vijolice.

Foto: Elvica Velikonja

Z vijolicami se nisem nikoli resno pogovarjala. Hodila sem mimo njih, vedoč samo, da so vijolice.

Spomladi, leta 2005, pa me je Jernej Peljhan opozoril, da sta z dr. Igorjem Dakskoblerjem nad Podrto goro dobila pirenejsko vijolico (*Viola pyrenaica*). Kakšna neki je? Začela sem iskati; internet, knjige, revije ... Dobila sem jo v Rdečem seznamu praprotnic in semenk iz leta 2002, kamor je uvrščena kakor redka vrsta. Kako tudi ne – na karti razširjenosti je narisana ena sama pikica, nekje tam pri Črni prsti, ki kaže njeno nahajališče.

Oborožena z vsemi najdenimi podatki o tej rožici, s fotoaparatom in dobro lupo, sem šla po Robu. In vijolice niso bile več samo vijolice. Hotela sem, da se mi predstavijo. Ni šlo drugače kot na kolena in – venec vijoličast, svetlo vijoličast, plav, steblo enostavno, dlakavo, golo, olistano, prilisti celorobi, prosti, resasti, listi jajčasti, dlanasto deljeni, celi, ledvičasti, ostroga belkasta, plodovi ... le kje naj jih zdaj dobim? Moja zavzetost je počasi kopnela. Samo kaj sem si mislila? Toliko let mi ni bilo mar njih ime, zdaj naj bi se pa kar spoprijateljile.

Že se je večerilo, ko sem prišla do Podrte gore in na grebenu nad njo fotografirala ta dan še zadnje vijolice. Zdele so se mi drugačne, fotografije sem poslala Jerneju in – ja, to so pirenejske vijolice. Do deset centimetrov visoke, gole rastline, brez pritlik. Plodnica in plodovi goli, listi jajčasti, bleščeči, z nazobčanim robom, prilisti močno resasti. Cvetovi dišeči, venec vijoličast, v ustju bel. Kako postane z leti vse preprosto.

Naša pirenejska vijolica je dobila svoje mesto tudi v reviji Proteus (februar 2007). Dr. Igor Dakskobler piše, da njeno uspevanje na kamnitih traviščih Roba ni presenetljivo, saj raste tudi drugod v Dinarskem gorovju in v drugih gorstvih Balkana. Menda niti ni posebno redka in ogrožena vrsta slovenske flore, res pa je, da njena nahajališča zaradi zgodnjega pomladanskega cvetenja najbrž večkrat spregledamo. Res lep prispevek je zaključil: *»Mala, težko opazna pirenejska vijolica pa je prispodoba za vse tiste ljudi, ki jim ne nameniš nobene pozornosti in greš mimo njih, kot da jih ni. Ko pa se potruдиš, da jih spoznaš, o njih povsem spremeniš mnenje. Poslej jim boš posvetil več časa in o njih govoril in pisal spoštljivo.«*

leposlovje

LIPA

Viktor Čibej

Pozdravljena, soseda!
Kako mogočna se bohотиš,
ko v razkošju cvetja
omamno v svet dišiš!

Se še spominjaš tistih let,
ko skupaj gor sva rasla?
Takrat oba še šibka,
zdaj ti si mogočna zrasla.

Tu sva pognala korenine,
zato se k tebi vračam rad,
ker zbujaš mi spomine
na dni, ko bil sem rosno mlad.

A ti še dolgo boš ostala,
ko mene zdavnaj več ne bo;
in zrla boš čez Dol v Deželo,
tako kot jaz počel sem to.

Le tega ne pozabi,
ko tedaj na Dol boš zrla spet,
da tod živel je rod,
ki srčno ljubil je ta svet ...

OTROŠTVO OB OGNJIŠČU

Viktor Čibej

Pogosto se vračam nazaj. Čeprav je že dolgo od tega, kar sem odšel, me spomini vežejo na otroštvo. Otroštvo? To ni bilo otroštvo v današnjem pomenu. Takrat je bilo življenje težko in pravega brezskrbnega otroštva ni bilo. Zgodaj si se moral sprijazniti s trdo vsakdanjostjo.

Pogosto se sprašujem, kako so se predniki uspeli preživljati na teh majhnih zaplatah obdelovalne zemlje. S tem, kar so uspeli iztrgati iz teh bornih njiv, so morali preživeti dolgo zimo. Kamniti zidovi in groblje na koncu njiv so neme priče trpljenja naših prednikov. Ne čudim se, če jih je mnogo pobrala jetika. Veliko od njih še zelo mladih. Le najbolj žilavi so ostali. Vsak po svoje je moral prispevati k preživljanju.

Tako ni bilo le pri nas doma. Tudi pri sosedu so težko živeli. Bilo jih je pet v družini. Mati jim je zgodaj umrla. Tako so štirje sinovi ostali sami z očetom. Ni si težko predstavljati, kako so se prebijali iz dneva v dan.

Bilo je neke pomladi. Bil je čas za delo na njivi. Vprežne živine niso imeli, denarja pa najbrž tudi ne, da bi plačali orača. Toda njivo za krompir je bilo treba zorati. V vasi so si sposodili plug in ga spravili na zgornji rob njive. Tam so zastavili brazdo in jo vlekli navzdol. Nazaj so vlekli samo plug. Tako so orali brazdo za brazdo, dokler ni bila njiva zorana ...

Večkrat sem se družil z najmlajšim sosedovim sinom Izidorjem. Bil je starejši od mene in mi je bil neke vrste vzornik. V poletnem času sva skupaj gonila živino na pašo. Takrat smo pasli v državnem gozdu. Za pašo smo morali imeti dovoljenje, ki ga je bilo treba plačati. Italijanske oblasti so ljubosumno pazile na gozdove. Kljub temu so vaščani prikrito posekali marsikatero drevo, ki je šlo v prodajo kot gradbeni les, in si s tem olajšali gmotni položaj. Tudi pri sosedu so si večkrat tako pomagali. Ponavadi so to počeli ponoči. Ko so les privlekli domov, so ga skrili v steljniku in ga založili z listjem, sledove pa zabrisali. Spominjam se, da sem nekoč videl soseda, kako je na vlaki, ki je vodila do hiše, pobiral ostanke smrekovega lubja. Pri spravilu lesa se je na ostrih kamnih kopičilo lubje, ki ga je bilo treba odstraniti. Radovedno sem ga vprašal: »Zakaj to pobiraš?« Nekoliko se je vzravnal, me pogledal izpod čela in dejal: »Za čaj.« Z odgovorom seveda nisem bil zadovoljen. Vedel sem, da za tem tiči nekaj drugega.

Italijanski gozdarji so jih sumili, da sekajo oni, vendar jim tega niso mogli dokazati, ker je bilo v vasi več sumljivih. Pogosto so delali tudi hišne preiskave zaradi nedovoljenega lova. Pri sosedu so imeli pogosto priboljšek, zato so bili tudi oni na črnem seznamu. Dore je večkrat nastavljal pasti. Tako se je zgodilo nekajkrat, ko sva pasla, da se je ujela v zanko kakšna telica ali krava.

Nekoč, bilo je že pozno proti večeru, se k sosedu Jakobu ni vrnila krava domov. Bila je navajena, da se je sama vračala s paše. Jakob je hitro pomislil, kaj je narobe, ker je poznal Doretove navede. Prišel je pred njihovo hišo in se usedel na tnalo. Čakal je, da Dore prižene svojo živino s paše. Takrat je stopil k njemu, oslonjen na dolgo palico in nasršenih obrvi dejal: »Mrha grda, kravo mi poišči!« Dore je obstal za trenutek; hitro je vedel, za kaj gre. Molče se je obrnil in izginil nazaj v gozd. Čez čas, že skoraj v temi, se je vrnil s sosedovo kravo. Kako sta se z Jakobom pobotala, se ne spominjam.

Jakob je bil starejši človek, preudaren in umirjen. Veljal je za dobrega gospodarja. Ker so imeli nekoliko več zemlje, sem imel občutek, da ne živijo v pomanjkanju. Čeprav so živeli skromno,

niso bili lačni. Včasih, ko sem posedal pri njih na ognjišču, tudi oni niso imeli štedilnika, me je Jakob nagovoril: »Ondesi mi v Festnge speč kože!« Svinjske kože je narezal na manjše kose in jih zložil v pekač. Tako pripravljene sem odnesel. Pri Lojzi so imeli štedilnik, v katerem so se kože lepo spekle, da so bile rumene in hrustljave. Prav vabljivo so dišale in ves čas, ko sem se vračal, sem užival ob prijetni vonjavi. Ko sem se vrnil, mi je Jakob vedno stisnil v dlan par kosov tega priboljška.

Poleti sem hodil bos. Čevlje sem moral hraniti za zimo. Na jesen jih je mama odnesla čevljarju, da jih popravi. Popravljen sem nekega dne obul in odgnal na pašo. Vendar se v njih nisem počutil sproščenega. Zato sem jih sezul, jih povezal z vezalko in obesil čez ramo. Proti večeru sem se vračal. Med potjo sem si pripravil butaro suhih drv za kurjavo. Pri tem delu sem odložil čevlje. Domov sem prišel z mrakom. Ko je mama opazila, da sem bos, je vprašala: »Kje imaš čevlje?« Obstal sem, kot bi dobil klofuto. »Pozabil sem jih v Mali grapi.« – »Jutri boš šel ponje, preden se zdani, da jih kdo ne odnese.«

Zbudila me je pred zoro. Ves zaspan sem se izmotal izpod odeje in se odpravil na pot. Ni mi bilo prijetno v temi tipati za stopinjami po kamniti poti. Od časa do časa sem obstal in prisluhnil. Bilo me je strah. Nato sem z neko tesnobo v srcu nadaljeval pot. Na vzhodu se je začelo daniti, vendar je bilo v gozdu še temno. Prišel sem že skoraj tja, kjer sem pustil čevlje, ko je tik ob meni, izpod šopa praproti, odskočil zajec in zbežal stran. Ne vem, kdo od naju se je bolj ustrašil. Srce sem čutil v grlu. Pobral sem čevlje in se vrnil domov.

Bilo je pred miklavžem. V pričakovanju, da bom deležen česa dobrega, sem venomer spraševal, kdaj bo miklavž. Seveda sem s svojimi vprašanji že vsem presedal. Mama se me je znebila s tem, da mi je rekla, da mi bo prinesel šibo, če ne bom priden.

Zunaj je bilo mrzlo. Snežilo je z burjo. Prenašala je sneg iz kraja v kraj in gradila visoke snežne zamete. Celo skozi špranjo v kuhinjskih vratih, ki se zaradi starosti niso dobro zapirala, je potiskala snežne kristale, da se je delal kupček snega za njimi. Pri tem pa je okrog vogalov glasno zavijala in tulila kakor lačna zver. Ob takih večerih sem posebno rad posedal ob ognjišču in od časa do časa primaknil pručko bliže k ognju.

Kot ponavadi smo zvečer po večerji posedali ob ognju. Ded je stopil na stol in segel v glistnice, da je vzel nekaj suhih polen, ter jih položil na ogenj, ob tem je prijetno zaprasketalo. Sedel je nazaj in nekaj negodoval zaradi slabega vremena. Segel je za pas, za katerim je imel zavezan posušen svinjski mehur, ga razvezal in potegnil iz njega ščepec tobaka. Iz žepa je privlekel kos starega časopisnega papirja, v katerega je zavil tobak. Tako je z veliko pozornostjo in pravo pobožnostjo oblikoval cigareto. Z ognja je pobral ogorek in si jo prižgal. Dvakrat, trikrat je potegnil dim in obraz mu je zažarel od zadovoljstva.

Mama se je pripravila na molitev Rožnega venca. To je bila vsakodnevna obveznost. Takrat je vladal posebno strog režim. Sedeti sem moral pri miru in moliti z ostalimi. Seveda je bila to zame velika pokora. Med molitvijo sem opazoval plesanje senc na steni kuhinje, ki jih je risal plamen z ognjišča. Na pručki, na kateri sem sedel, sem se zdolgočaseno prekladal z ene strani na drugo ter od časa do časa podrezal v žerjavico in popravil kak ogorek, da je lepše gorel. Ko je mama opazila, da nisem prisoten pri molitvi, mi je s povišanim tonom dala razumeti, da se ne obnašam primerno. To je delovalo le nekaj časa. Potem se je stvar ponovila.

Po končani molitvi je ded vstal in si posadil na glavo star pošvedran klobuk, za katerega najbrž niti sam ni vedel, kdaj je bil nov. »K sosedu grem,« je dejal. Odprl je vrata in v kuhinjo je udaril mrzel zrak, da me je zmrzilo. Nato je izginil v temo.

Oče je povedal mami, da je Nace z Osredka ujel kuno, ki mu je prišla v kurnik. Dejal je: »Sedaj je preskrbljen za zimo. Lahko si bo nakupil dovolj koruzne moke, da ne bodo stradali.« Takrat je veljal kunin kožušček pravo bogastvo.

Med tuljenjem burje so se nekoliko odprla kuhinjska vrata in v kuhinjo je priletela vrečka z orehi. »Miklavž je!« je dejala mama.

Zunaj pred hišo sem slišal neko nerazločno govorjenje. Pohitel sem po vrečko. Nekako negotov in v strahu sem zrl v kuhinjska vrata. Potem je vse utihnilo ...

Pred veliko nočjo je mama imela predpraznične priprave. Vso hišo je prečistila, kakor se za praznike spodobi. Iz omare je prinesla očetovo praznično srajco, da jo bo zlikala. V likalnik je z ognjišča naložila žerjavico ter jo razpihala. Oslinila je prste in preizkusila, če je likalnik dovolj vroč, ter pričela likati. Ko je končala, jo je spravila nazaj v omaro. Obljubila je, da bo za praznik spekla makovo potico. Seveda sem bil zelo navdušen, saj takih dobrot nismo bili navajeni. V lonček je nalila mleka in vanj nasula makovo seme. Lonček je pristavila na ognjišče, da se mak namoči.

Izpred hiše sem pomagal dedu nositi drva v kuhinjo. Ko je bilo to opravljeno, je k ognjišču pristavil stol, na katerega je stopil, da je lahko v glistnice zlagal drva, ki sem mu jih podajal. Ko je bilo delo že skoraj opravljeno, se mu je eno od polen izmuznilo iz rok in padlo naravnost na lonec, v katerem se je namakal mak. Lonec se je prevrnil in vsebina se je razlila po ognjišču. Ded je v jezi izstrelil kletvico in dejal mami: »Na, Mici, zdej imaš potico!«

Prizadeto sem zrl v prevrnjeni lonec in razlito vsebino. Ne spominjam se, kako smo praznovali. Najbrž brez potice.

Iz razmišljanja sta me predramila smeh in glasno govorjenje. Po poti pod hišo se je skupina planincev vračala z Golakov. Bili so dobre volje, saj je bil za njimi lep dan.

Sonce se je že poslavljal za Čavnom. Le še vrhovi Kozje stene so bili ožarjeni z zlatorumeno barvo. Čez Kras in Vipavsko dolino so se začele pomikati sence. Lep pogled na ta košček primorske zemlje, ki je počasi tonila v mraku ...

primorje

kontrabantarji

KONTRABANTARJI

Cvetka Velikonja

»Ne boš smela glasno govoriti, morala boš tiho stopati, dobro poslušati, da se lahko potuhneš ob najmanjši nevarnosti, da se takoj ustaviš, se prihuliš in čakaš, da nevarnost mine. Ta stvar ni kar tako. Ko bomo prišli na grenco, bo treba znati poslušati, tiho obmirovati,« so ji svetovali mladi in stari spremljevalci, skrivnostni tihotapci, pravzaprav kontrabantarji, ki so skrivaj hodili čez mejo kmalu po prvi vojni.

»Tobaka bomo naložili, kolikor bomo mogli.«

Mlado, vitko dekle je lahkih nog tiho stopalo za spremstvom izkušenih širokokrilih žena, mladih fantov in resnih mož, vsak z nahrbtnikom na ramenih.

Tiho je hodila za njimi in si zapomnila vsako besedo. Vse, kar so ji naročili, si je zapomnila. Le kako bo, ko bodo prišli na mejo, ni vedela. Prvič je hodila z njimi.

Prav čudno, da so ji sploh dovolili na tako nevarno pot. Toda ni nehala in ni nehala moledovati. Tata je ob vsaki njeni prošnji odvrnil: »Ne, ne boš šla. Premlada si.«

»Rada bi kaj zaslužila,« je prosjčila.

Res je bila v hiši strašna revščina. Prva vojna je dodobra opustošila še tisto borno imetje, ki so ga premogli, in tata se je šele vrnil s soške fronte.

Končno je popustil in privolil: »Če bo šla teta Ihana z Gmajnce, boš lahko šla tudi ti.«

Vsa srečna je stekla k sosedi na Gmajnco, da pove teti za očetovo privolitev.

»Prav, samo vedi, da bo treba hoditi zelo dolgo, daleč sta Hotedršica in Novi Svet.«

»Nič za to, saj sem vajena hoje, poslušati pa tudi znam,« je obljubila.

Že dolgo so hodili. Steze so bile tihotapcem dobro znane, zato so hitro prešli domače gozdove, se napotili navzdol proti Javorniku, se na daleč izognili razvpiti razbojniški hiši, postali še previdnejši, ko so se v tihi noči bližali cilju. Napolnili so nahrbtnike s prepovedano robo, plačali in odšli tako hitro, kot so prišli.

Noč jih je vzela. Zdaj so še bolj napeli ušesa. Če je počila suha veja pod nogami, so takoj obstali in prisluhnili. Plazili so se v temi čez gosto podrastje in pazili, da niso zgubili stikov.

»Tiho, tiho,« so šepetali.

Naenkrat je zaropotalo, začelo pokati od vseh strani. Krogle so se prav blizu odbijale od drevesnih debel. Samo še zakričati so imeli čas: »Tječmo, tječmo!« In že je letel vsak na svojo stran.

V hipu so se razbežali, ne vedoč drug za drugega. Vsak je tekkel, kamor so ga nesle noge.

»Stoj, stoj! Ferma, ferma!« so vpili preganjalci.

Samo topotanje korakov in lomastenje skozi goščavo je bilo slišati.

Skupina se je v hipu razbežala, poniknila v temo. Potihnilo je streljanje, zasledovalci so obmirovali.

Razbita skupina se je začela iskati. Z žvižgi so se klicali. Šele visoko pod vrhom, pri beli skali, se je sešlo nekaj temnih postav. Šepetaje so se spraševali: »Si ti Tone, si Janez, kje je Frence?«

Družčina se je počasi zbiral. Zadihani, popraskani so čakali, da se bodo pridružili manjkajoči člani. V temi se še videli niso dobro, a toliko le, da je novodošli povedal: »Odvrigel sem rukzok, ker sem se bal, da me bodo ujeli.«

»Tudi jaz sem tako storil, tudi jaz, tudi jaz,« so šepetaje pritrjevali. Ugotavljali so, kdo se je rešil in kdo še manjka.

»Tete Ihane še ni, novega dekleta tudi ne. Ali so ju ujeli?« jih je skrbelo.

»Pojdimo jih iskat!« so se odločili. Klicali so in klicali, a nihče se ni oglasil.

Ponovno so čakali, če se bo morda še kdo vrnil.

Luna se je že dvignila visoko na nebo.

Tedaj se je v grmovju nekaj premaknilo. Skozi goščavje si je nekdo z rokami delal pot. In prikazal se je obraz najmlajše kontrabantarke. Veseli so jo objeli, prijeli za roke in – kaj so opazili? Na hrbtu se ji je bočil velik nahrbtnik, napolnjen s tobakom.

»Kako si pa bežala z nahrbtnikom?« so se čudili in otipavali mogočno breme.

»Nič nisem pomislila, samo bežala, bežala sem in si prigovarjala, da ne smem spustiti tovora. To je moj prvi zaslužek,« je sklenila, si oddihovala in sedla na tla.

Še so čakali, čakali, če bo še kdo prišel. Nikogar ni bilo.

Žalostno se je razredčena skupina odpravila na pot proti domu. Da bi iskali izgubljene nahrbtnike, niso niti pomislili. Preveč so se bali.

Vračali so se prek Zadloga, kjer so si poiskali prenočišče. Domačini so bili navajeni, da je tihotapska družina večkrat prišla mimo. Dodelili so vsakemu svoje skromno ležišče, a spanja ni in ni bilo, zaradi turobnega doživetja prejšnje noči.

Drugo jutro je domača hči nagovorila mladenko: »Prevračala in premetavala si se celo noč po postelji.«

Poslovali so se, saj je bila še dolga pot pred njimi.

Ko so prišli pred mladenkin dom, je tam stal že tata, pripravljen, da gre iskat hčerko, ker je izvedel, kaj se je zgodilo. Zdaj mu ni bilo treba in kamen se mu je odvalil od srca.

Čez nekaj dni so zvedeli, da so teto Ihano in še nekaj prijetih domačinov odpeljali v Idrijo, kjer so jih zaprli v kletne prostore starega gradu. Tja jo je šla obiskat naša junakinja. Pogovarjali sta se le skozi spodnjo majhno lino gradu.

V vasi pa so slavili pogumno dekle, ki je edina rešila nahrbtnik s tobakom.

»Pokličite našo junakinjo, da bo povedala, kako je reševala svoj rukzok,« so jo hvalili fantje in možakarji v gostilni Podgrivo, ko so sedeli ob kozarčku.

Pa zgodba še ni bila končana.

Ponavadi so ženske nesle pretihotapljeno blago čez Čaven in Kucelj, navzdol do Vrtovina pa daleč tja do Mirna, kjer so tobak prodale in zanj kupile potrebno moko.

Tako so preživljale svoje številne družine.

Tudi naše pogumno dekle.

spomini

BIRMA NA OTLICI LETA 1948¹

Andrej Bolčina – Dréče Zahribarski,
najmlajši Papežev sin

Janez Zahribarski z Otlice je imel več imen. Uradno je bil Janez Bolčina z Otlice 254. Italijani so ga preimenovali v Giovanni Bolcina di Ottelza, No. 254, comune di Aidussina. Nemci pa so mu rekli kar Johhan. Prijazni domačini so ga klicali stric Janez Zahribarski, nekateri so mu rekli tudi Strliški Janez ali kar Strle. In tisti, ki so ga še bolj poznali, so mu rekli PAPEŽ. To pa zato, ker je pogosto »po nemarnem imenoval ime svetega očeta«. Vsa ta imena in vzdevke je Janez mirno prenašal in tudi »slišal« je na vsa. Le Italijanom je zameril, ker so z njegovega priimka na črki Č odstranili strešico. Zato je na koncu vsakega pisma, ki ga je komu pisal, napisal nekaj strešic, da bi jih prejemnik njegove pošte razporedil po ustreznih slovenskih črkah ...

Pisalo se je leto 1948 in bližal se je čas birme na Otlici. Zapisati moram, da je bila to prva birma na Gori po končani 2. svetovni vojni in kandidati za birmo so bili zaradi vojnih razmer že odrasli fantje in dekleta. Med njimi je bil tudi Ivan Vidmar, Kehlačev z Otlice. Ivan Vidmar, takrat 18-letni fant, je skupaj z Janezom Bolčina delal pri gradnji zadružnega doma na Otlici. Ko se je bližala birmanska nedelja, je nekega dne Ivan stopil k Janezu in ga vprašal: »Stric Janez, ké bi vi mene pielu k birmi?« In Janez mu je rekel: »Sevede te bom, ma ké ti bom pé ukjupu, k se neč na udobi!«

Dogovor med birmancem in botrom je bil sklenjen in na birmansko nedeljo 11. 08. 1948 je PAPEŽ, v osebi birmanskega botra, pripeljal svojega varovanca Ivana Vidmarja pred apostolskega admini. (škofa) dr. Mihaela Toroša, ki je tistega dne na Gori podeljeval zakrament svete birme. Kako sta uravnala svoja razmerja »nadrejeni boter Papež« in birmajoči škof, vaška kronika ni zabeležila. Dejstvo je, da so po tem v vasi govorili, da je bil sam Papež birmanski boter Ivanu Kehlačevmu.

1 Anekdoti je uredništvu Gore posredoval Angel Vidmar. Njemu jo je poslal Andrej Bolčina, ki živi v Ljubljani in je v našem časniku že nekajkrat sodeloval s spominskimi prispevki. Andrej Angelnu v pismu piše; »Jaz in tvoj oče Ivan Kehlačev sva skupaj pasla in mnogokrat na Modrasovcu v Rebri jedla nezabeljeno polento z grenko kavo (ječmenovko). Za božično-novoletne praznike 1944/45 pa sva Podstrešno jedla neslan pečen krompir, ker je kozje meso preveč smrdelo. Čigave kože je bilo tisto meso, še danes ne vem ...«

Angel pa je v spremnem pismu napisal: »Andreja Bolčina sem srečal 16. maja 2010 na Vojskem, na spominski slovesnosti ob 65. obletnici smrti narodnega heroja Mira Perca – Maksa, načelnika OZNE IX. korpusa, ki je padel 1. aprila 1945 na Vogalcah. /.../ Andrej se je slovesnosti udeležil kot upokojeni miličnik. /.../ Nenapovedano je stopil za mikrofoni in udeležencem spregovoril o zadnji nemški ofenzivi, v kateri je bil udeležen tudi sam. Govoril je »na pamet« s takim spominom, kot bi se to dogajalo pred dnevom ali dvema in ne pred 65-imi leti.«

nove knjige

MARJAN LIKAR¹: KAMNITA MATI III

Okruški življenja

Ni vedno lahko:

*je pa največje zadovoljstvo,
če se v življenju odločiš za korake,
ki se ti jih ni treba nikoli sramovati ...*

*Op. ur. Gornja misel je vodilo knjige **Marjana Likarja**, Gorjana s Predmeje, živečega v Trzinu². Povzemamo nekaj misli in poudarkov iz uvoda h knjigi, ki ga je podpisal **Mirko Mahnič**.*

Ta knjiga je iz resničnega življenja, v njej ni literarnih okraskov. Pisec razločno, pravično in dostojanstveno opisuje svojo usodo. Pri tem nikogar ne obtožuje ali obsoja.

Avtor, upokojeni član poslovnega odbora ŽG Ljubljana za kadrovske zadeve, rojen 1935, na Predmeji, v siromašni družini, v času fašizma.

Družina se je še pred vojno preselila v bližino Idrije, v upanju na službo, ki pa so jo dobivali le režimski ljudje. Zato so se preživljali z delom na večjih kmetijah (Gore nad Idrijo). Po vojni je oče dobil delo na cesti Idrija – Žiri, a je kmalu zbolel, zato se je moral komaj štirinajstletni fant zaposliti kot jamski kopač v rudniku živega srebra.

Kasneje je dobil službo na železnici in šele ob koncu 60-ih let dobil priložnost za šolanje. Ob delu je doštudiral pravo. Nazadnje je delal na upravi železnic, zbolel in se invalidsko upokojil.

Knjigo je napisal z namenom, da ohrani vsaj nekaj svojih zanimivih spominov, značilnih za čas in okolje, iz katerega izhaja, in kjer kasneje živi. Najmočnejši in najbolj doživeto napisani so spomini na otroštvo. Zelo rad je imel starše, in tako je knjigo posvetil njima (» ... očetu Janezu in mami Mariji ...«).

Zapis v drugem delu knjige govori o delu v upravi Slovenskih železnic; ta je bolj strokovnega značaja. Na koncu pa sta še dve protestni pesmi – Ekran in Ekran 2.

»Likarjeva knjiga ima svojo vrednost: ne le zaradi zanimivosti in pretresljivosti, temveč tudi zaradi ljubezni do očeta in matere, do družine, do človeka – posebno do delavca; zaradi ljubezni do vsakovrstne lepote, do narave; do resnice, do dela, ki daje smisel našemu življenju.« (*Mirko Mahnič*)

Za pokušino objavljamo Prvo sliko iz drugega dela Likarjeve knjižice, z naslovom **Začetek mojega zavedanja**. Iz nje zvemo, kako je, otrok, občutil selitev na Idrijsko ...

Prva slika, ki mi pomeni po svoje začetek zavedanja lastnega življenja, je stara, vegasta, s slamo

1 V časniku Gora smo prispevke Marjana Likarja že objavljali – nazadnje v 46. številki (lanski septembrski): Klič me Gora.

2 Marjan Likar: Kamnita mati III, Okruški življenja; samozaložba; Ljubljana, 2010.

Avtorjev naslov: Ulica pod gozdom 18, 1236 Trzin

krita bajta. Na kolovozu, ki se je izgubljal v grmovju visoko nad hišo, je stala vprega. Na vozu je bila zložena vsa naša oprava. Nisem vedel, ne kdo ne kdaj jo je naložil. Pogled na ta voz mi je govoril, da se dogaja nekaj izven moje volje, nekaj, kar mi bo spremenilo življenje. To me je navdajalo z bojznijo in grozo. Zato sem se krčevito oklepal kolen tršatega bradatega moža in jokal. Med jokom sem kričal, da ne grem nikamor. / ... / Močne roke možakarja so me nežno, vendar odločno odtrgale od kolen in me dvignile visoko na voz, v sestrino naročje. Kam, kako in kje je poskakoval voz po kolovozu in naprej po trdi kamniti cesti, se ne spominjam ...

zbornik

LETO 2011 – 60 LET OD USTANOVITVE LD TRNOVSKI GOZD

Za uredniški odbor: Igor Polanc, starešina LD Trnovski gozd

Lovska družina Trnovski gozd je pred 10-imi leti, ob 50-letnici ustanovitve, izdala obsežen zbornik: podobnega, kot jih je na Slovenskem ob okroglih jubilejih lovskih družin izšlo nekaj sto! Vse najdemo v njem – zgodovino lovišča in lovske družine, nekdanje in sedanje članstvo, podrobno o divjadi v Trnovskem gozdu, o kinologiji ... Že v tem zborniku pa je poudarjeno leposlovje: literarizirani portreti posameznih članov, bogato lovsko pripovedništvo, tudi laskarstvo (pošten divji lov iz strasti in potrebe, ki je dobilo svoje ime po Laskarju, proslulem divjem lovcu s Predmeje) ...

Letos, ob **60-ti obletnici ustanovitve**, pa smo sklenili izdati drugačen 'zbornik', povezan z okroglimi obletnicami slovenskega lovstva ter Lovca, naše stoletne lovske revije, ki je začel izhajati leta 1910. V njem bodo zbrane vse literarne objave o lovu in lovstvu v Trnovskem gozdu, objavljene v 100 letih v reviji Lovec! In nabralo se jih je za debelo knjigo. Objave o lovu v Trnovskem gozdu se v Lovcu začenjajo že v letu 1911! Pod prispevki so podpisani znani lovci in gozdarji iz prejšnjih časov, tudi pisateljska imena so vmes: Josip Plesničar, France Starovaški, Edmund Čibej, Bruno Nussdorfer, Venčeslav Hanzlovsky, Miroslav Hanzlowsky, Vitomir Mikuletič ... Seveda bodo v zbornik vključena tudi imena pisateljev in lovskih piscev iz zadnjih desetletij, ki so objavljali (in še objavljajo) v Lovcu: Darko Krapež, Roman Blaško, Tanja Polanc, Bojan Bizjak, Franc Černigoj ... Slednji je tudi urednik zbornika.

In – da bo knjiga res imenitna, zagotavlja še eno ime: slikar in ilustrator **Jurij Mikuletič**! Ker v tem zborniku bo le dvoje: vse oživljajoča **leposlovna beseda** in **žlahtne ilustracije, risbe, slike** izpod peresa svetovno priznanega ilustratorja ter upodobljevalca Narave!

Pričujoči zbornik bo svojevrstni pričevalec o neusahljivi lovski leposlovni Besedi, ki jo je skozi 100 let gojil (in jo še goji) revija **Lovec**!

umrli

EDI ŠELHAUS – človek svetlobe (1919 – 2011)

Irena Saksida

V nedeljo, 6. marca, ko je narava še toplo odeta v zaplate snega čakala zelene pomladne preobleke, se je ustavilo srce velikega Slovenca, legendarnega fotoreporterja, Edija Šelhausa. Na veliki šmaren leta 1919 se je v Podkraju Primoževi Julki, Julijani Rupnik, in Janku Šelhausu, popotnemu fotografu, rodil sin Edvard. Prva leta otroštva je preživel v Trstu. Med obema vojnama se je zaradi fašizma z družino preselil v Jugoslavijo, v Škofjo Loko in v Zagreb. Nadaljeval je družinsko tradicijo in se izučil za fotografa. Leta 1943 je s fotoaparatom odšel v partizane. Leto kasneje je bil ranjen in poslan v Belo Krajino, kjer se je pridružil partizanskim fotoreporterjem. V Muzeju novejšje zgodovine Slovenije hranijo preko 2000 Šelhausovih črno-belih negativov iz 2. svetovne vojne in iz časa takoj po njej.

Partizanska šola v Travi, 30. jan. 1945. Učiteljica je Nada Vreček. Fotografijo je avtor uporabil kot voščilnico za leto 2010; na hrbtni strani tega izvoda je napisal: »Fotografijo, ki je pred vami, sem posnel med vojno v okupirani Sloveniji, pred 64 leti. Danes so ti učenci prvega razreda najbrž že dedki in babice.«

Foto: Edi Šelhaus, arhiv: MNZS

Celotno povojno fotografsko zbirko je avtor podaril Muzeju novejšje zgodovine. Le-ta po oceni kustosinje Jožice Šparovec obsega okrog 137 000 enot originalnega fotografskega gradiva!!! Zadnjih pet let je g. Šelhaus imel dom v Domu starejših v Medvodah. Krhkost telesa ni omajala

Edi Šelhaus kot partizan, ko je bil ranjen; na Lokvah, na poti v Belo krajino; sept. 1944 ...

Foto: Sandi Jesenovec; arhiv: MNZS, SJ 31-16

Po osvoboditvi je v izjemnih okoliščinah posnel povojne dogodke na Tržaškem. Fotografije pa je objavljaj tudi v različnih tržaških časopisih. Leta 1958 se je zaposlil pri Slovenskem poročevalcu, kasneje pri Tovarišu, TT-ju, Jani in Delu. Svoje prispevke je objavljaj v različnih revijah in časnikih, predvsem v Ljubljanskem in Nedeljskem dnevniku.

njegovega bistrega duha in izredne volje do dela. Kljub težki bolezni je prav tu napisal svojo deveto knjigo Fotoreporterjev obračun, ki je izšla ob njegovem enaindevetdesetem rojstnem dnevu. Mnogo poti je prehodil mojster svetlobe in iskanja motivov, a najbolj mu je srce zaigralo, ko se je vračal na svoj začetek, v svoj ljubljeni Podkraj. Spomin na mamo in rojstno vas je bil posebej v zadnjih letih zlata vezenina njegovih najbolj dragocenih spominjanj.

v spomin

UMRLA JE JELKA BRATINAVA, KI JE SKUPNOSTI PODARILA DELČEK SVOJE GORE

Gabrijela Vidmar (poznali smo jo kot Jelko), z dekliškim priimkom Likar, je bila rojena na Predmeji, 12. marca 1931. leta, očetu Francu in mami Ivani. Bratje Mirko, Franc, Angel in sestra Marica so bili starejši od nje.

Ko ji je bilo šele sedem let, ji je umrl oče. V drugi svetovni vojni, leta 1942, je kot vojak v italijanski vojski v Rusiji padel brat Angel ...

Ko so Nemci požgali hišo na Predmeji, je družina odšla v Lokavec, kjer so bili do leta 1945. Prav ob koncu vojne so italijanski fašisti v Prvačini ubili še sestro Marico ...

Te tragedije so na mladem dekletu pustile neizbrisen pečat; o njih je velikokrat pripovedovala. Po vojni si je družina obnovila hišo Pri Bratini na Predmeji.

Jelka se je poročila jeseni leta 1955, z Ivanom Vidmarjem – Kehlačevim z Otlice. Dom si je mlada družina ustvarila na Predmeji. Rodili so se jima Angel, Ivan in Marija. Otroci so odrasčali, se izšolali, zaposlili in ustvarili družini.

Razveselili so jo vnuki: Dejan, Mateja, Tadej, Marko. Nato še pravnuki; Andraž, Timon, Anika, Nejka. Veselila se je vsakega in težko čakala obiskov.

Leta 2000 je Jelka začela bolehati. Celo desetletje se je ob pomoči moža in družine boleznim bolj ali manj uspešno upirala, vse do 20. 12. 2010 ...

Ob praznovanju 400- obletnice poselitve Gore, leta 2001, je brez nadomestila odstopila zemljišče na Bratinovem vrhu, da je Društvo Gora tam lahko postavilo spomenik Materi Gori in uredilo okolico. Za to nesebično dejanje smo ji hvaležni.

Društvo Gora

ZMAGA LIKAR – BRATINAVA

(1950 – 2010)

Lojzka Bratina

ZMAGI ...

V jesenski meglini tesno je pri srcu,
kot bi slutili, da bliža se kraj;
enkrat začne se in enkrat konča se,
nikomur ni znano, kdaj pride ta dan.

Zmaga, le šestdeset kratkih pomladi
med nami odmerjenih ti je bilo;
a vedi: za vedno ostala boš z nami,
ne vzame od nas te nobeno slovo.

Z nebesnih višav Zveličar prihaja,
v tvojem je srcu vedno živel;
v času adventnem te je poklical,
varno v rokah bo zdaj te imel.

Hvala, da smo lahko te poznali,
hvala, da skupaj smo v Društvu bili;
pesmi tvoje večkrat smo brali,
v njih svojo dušo razodevala si.

Tvoje besede nam bodo zveneje,
tudi ko več te med nami ne bo;
bela planika bo v skali cvetela –
v nas tvoja pesem živela zdaj bo ...

V gorski naj zemlji telo ti počiva,
z angeli duša v nebo že hiti;
lepo je živeti, a laže je umreti,
če človek je tak, kot bila si ti.

*V adventnem času, v letu 2010, je umrla **ZMAGA LIKAR – BRATINAVA** s Predmeje. Ob njeni smrti je Lojzka Bratina zapisala:*

*»Tvoje besede nam bodo zveneje,
tudi ko tebe več z nami ne bo ...«*

Res je: v Zmagini duši so živele tople besede. In ona jih je znala priklicati v življenje. Spletala jih je v pesmi in jih povezala v šopek. Tako zdaj živijo med spetimi listi in pričajo o njej in njeni čisti duši ...

Dve cvetlici iz tega šopka objavljamo tudi v naši in njeni Gori ...

PLANIKA

Planika bela se smehlja,
tam med skalovjem je doma.
Kako lepo se blešči
v rosi jutranji ...

Kot da iz svile bi bili,
ti njeni beli lističi;
a njene drobcene oči
so kakor zlati biseri.

Že dolgo dolgo tu cveti,
a vedno znova se boji,
da morda le ne pride kdo,
ki bi utrgal jo.

Le eno samo željo ima,
a je povedati ne zna:
»Popotnik, ne utrgaj me,
pusti, da krasim gore ...«

MAK

Na polju droben mak cveti,
cvet kot kaplja je krvi ...
Ko veter močno je zapihal,
to drobno kapljo je zanihal.

Jo veter ziblje sem in tja –
kako lepo se z njo igra.
Če padla bo na plodna tla,
bo zrasla nova kapljica.

Le pihaj, veter, se igray,
a vrni kapljo mi nazaj.
Na polju spet bo mak cvetel,
veliko bratcev bo imel ...

društvo gora

PREDSTAVITEV NOVEGA VODSTVA IN VIZIJE DRUŠTVA GORA

Dušan Brus, predsednik društva

Novo vodstvo Društva Gora:

1	Dušan Brus	Predsednik
2	Jože Velikonja	Podpredsednik
3	Zvonko Žonta	Gospodar
4	Emil Velikonja	Tajnik
5	Jožko Krapež	Blagajnik
6	Slavko Vidic	Vodja skupine Edmund Čibej
7	Branko Krapež	Vodja delovnih akcij
8	Mitja Velikonja	Vodja nordijske sekcije
9	Tanja Velikonja	Vodja planinske sekcije
10	Božo Vidic	Član – predstavnik krajevne skupnosti Predmeja
11	Renato Blaško	Član – predstavnik soseske

Nekaj o naših ciljih:

Na redni letni skupščini je bilo izvoljeno novo vodstvo Društva Gora, ki se bo potrudilo, da bo društvo še naprej delovalo uspešno in predvsem poskušalo pridobiti več mladine z Gore ter vse, ki so željni in motivirani za nadaljnji razvoj društva ter Gore kot celote.

Poskušali bomo pregledati delovanje v preteklosti, kaj je bilo dobrega ter kaj je bilo slabega, in nekako prevetrili način delovanja. Prizadevali si bomo združiti več ljudi skupaj, da Gora zaživi tako, kot je že v preteklosti. V zadnjih letih smo imeli veliko finančnih težav, saj je recesija udarila tudi v naših krogih; delovanje je bilo oteženo, vendar smo se ji postavili po robu in preživeli. V prihodnje pa moramo racionalno usmeriti naše delovanje, da bomo lahko dobro ter kakovostno delovali naprej.

Postavili in zastavili smo si določene cilje, ki si jih bomo prizadevali kar se da dobro uresničiti. Na skupščini je bilo v UO društva izvoljenih 11 ljudi. Razdelili smo si naloge in dolžnosti.

Ohranjali bomo tradicionalne prireditve in že utečene dejavnosti, kot so: IZDAJANJE ČASNIKA GORA, DOPOLNJEVANJE KNJIŽNE POLICE NA RUPI Z NOVIMI NASLOVI TER AVTORJI, FILIPOV TEK IN SPUST, SMUČARSKI SKOKI, ZIMSKI POHOD NA GOLAK, ŠPORTNE IGRE, KRAVJA RULETA, JESENSKI POHOD PO DOLU GOR IN DOL ..., zastavljenih pa je še nekaj drugih ciljev, ki bodo ob uresnitvi samo potrditev dobrega dela.

Opravljeni je potrebno redno letno vzdrževanje infrastrukture, čistilne akcije in podobno.

Še naprej bomo skrbeli za organizacijo pohodov in podobnih izletov ter ogledov, za redna izo-

braževanja na Smučarski zvezi Slovenije ter si prizadevali pridobiti ustrezno dokumentacijo za gradnjo smučarskih skakalnic v športnem parku. Poskušali bomo organizirati še kakšne druge prireditve, namenjene predvsem mladim. Skrbeli bomo tudi za našo spletno stran, ki jo bomo tudi redno dopolnjevali in obnavljali. Redno bomo sodelovali s sosednjimi društvi, klubi ter organizacijami, tako doma kot v tujini.

Videnega je še veliko, pokazati imamo veliko; skratka, trudili smo se, se trudimo in se bomo še naprej. Če ste se nam pripravljene pridružiti, pridite in postanite naš član. Če želite kako drugače sodelovati, nas pokličite. Veseli bomo kakršnegakoli sodelovanja, ker skupaj lahko dosežemo več!

Ob tej priložnosti bi se zahvalili tudi vsem, ki ste nam pomagali že v preteklosti.

Hvala in vabljeni na Rupo!

knjižna polica

NOVO NA KNJIŽNI POLICI NA RUPI

Franc Černigoj

AVTOR	NASLOV	ZALOŽBA	KRAJ IN LETO IZIDA
Borut Batagelj	Izum smučarske tradicije Kulturna zgodovina smučanja na Slovenskem do leta 1941	Zveza zgodovinskih društev Slovenije; podaril: avtor	Ljubljana 2009
Zbornik Uredili: Mirjana Kontestabile Rovis, Jasna Čebren	Cesarsko-kraljevo možko učiteljišče v Kopru 1875-1909, Slovenski oddelek (Franc Černigoj: Edmund Čibej, učitelj z Gore; str. 174 -179)	Pokrajinski arhiv Koper; podaril: Franc Černigoj	Koper 2010

Krajevni časnik Uredila: Anja Rijavec	Colski časnik 2010 23. številka	Društvo Trillek; podarilo: Društvo Trillek	Col 2010
Šolsko glasilo Uredila: Irena Saksida, Franc Černigoj	Javorov list <i>Ko zvoki in toni zazvenijo kot napevi</i> Ljudski godci, ansambli in pevski zbori na našem območju	Osnovna šola Col; podarila: Osnovna šola Col	Col 2011

zgodilo se je

ŠOLSKO PRVENSTVO V SMUČARSKIH SKOKIH Z ALPSKIMI SMUČMI

Mitja Velikonja

Šolsko prvenstvo v smučarskih skokih z alpskimi smučmi za Primorsko-notranjsko regijo je letos potekalo v Logatcu. Organizatorji iz SSK Logatec so se zelo potrudili in kljub pomanjkanju snega uspeli izpeljati tekmovanje.

Tekmovanja se je udeležilo 32 osnovnošolcev, med njimi kar 11 osnovnošolk do 4. razreda iz osmih osnovnih šol, in sicer:

OŠ LOGATEC

OŠ ROVTE

OŠ SPODNJA IDRIJA

OŠ ŠENTVID LJUBLJANA

OŠ HOTEDRŠICA

OŠ OTLICA

OŠ MAKSA PEČARJA LJUBLJANA

OŠ VRH SV. TREH KRALJEV

Na tekmovanju smo po dolgem času imeli tudi Predmejšani svojega predstavnika. Aljaž Prem je nastopil za Osnovno šolo Otlica, v kategoriji letnikov 2001, in osvojil odlično 7. mesto ter se uvrstil na državno prvenstvo osnovnih šol.

Naj povem še, da so tovrstna tekmovanja namenjena predvsem tistim, ki ne trenirajo smučarskih skokov. Namen teh tekmovanj je, da bi se čim več mladih začelo ukvarjati s smučarskimi skoki, oziroma da se čim več mladim na lep in predvsem zabaven način pokaže, kako lep šport so lahko smučarski skoki.

Tekmovalci so se pred tekmovanjem lahko ogrevali in se spuščali po hrbtišču 50-metrške skakalnice, nato pa so prav zares tekmovali na 8-metrski skakalnici. Imeli so 2 poskusna skoka, nato pa 3 skoke v konkurenci.

Vsi so prejeli diplome, prvi trije v posameznih kategorijah pa medalje. Organizator je poskrbel še za topel čaj in sendviče.

Našemu Aljažu čestitamo in mu želimo lepe in dolge skoke tudi na državnem prvenstvu.

Aljaž Prem na tekmovanju

Foto: Arhiv Mitje Velikonja

zgodilo se je

POHOD NA ZASNEŽENI GOLAK

Tanja Velikonja, predsednica planinske sekcije Društva Gora

V nedeljo, 20. Februarja, je planinska sekcija Društva Gora organizirala 4. zimski pohod na Golake. Vpis pohodnikov je potekal v prekrasnem zimskem jutru, med osmo in deveto uro, v športnem parku Tiha dolina na Predmeji.

Članice in člani Društva Gora oziroma planinske sekcije smo pohodnike pogostili s toplim napitkom. Po pozdravnem govoru vodje pohoda, gospoda Petra Likarja, nas je 120 pohodnikov začelo pot proti najvišje ležeči domačiji na Predmeji, v Korenino.

Od tam smo nadaljevali pot na Staniše, po planinski poti do Sedla, ki se nahaja med Srednjim (1480 m) in Velikim (1488 m) Golakom. Veliki Golak je bil tudi naš cilj.

Zima je tudi letos poskrbela, da smo pohodniki, ki smo prišli iz Lokavca, Slovenj Gradca, Ljubljane, Kopra, Nove Gorice, Ajdovščine, s Predmeje ter iz širše Vipavske doline uživali v lepoti zimske idile.

Po vsej poti nas je spremljal tudi gospod Ivo Saksida s televizije Vitel.

Seveda se je povabilu odzval tudi zdravnik Robert Grbec s soprogo, ki pa mu ni bilo potrebno prav nič posredovati, saj smo bili pohodniki v dobri kondiciji, tako da je pohod minil brez poškodb.

Na vrhu Golaka je bilo nekoliko megleno, a vzdušje pohodnikov je bilo ob uživanju naravnih lepot, spoznavanju rastlin, živali, okoliških krajev ter prebivalcev nepopisno. Ko smo pohodniki poslikali lepote zimske idile, je sledila vrnitev po južni strani Golaka, proti Snežni jami, ki ji domačini pravijo KRALEVE KAMBRE. To so slikovite snežne jame ledeniškega izvora, s prelepimi kamnitimi fosili.

Od tu smo se vrnili nazaj v športni park v Tiho dolino. V šotoru so nam zopet postregli s toplim obrokom in pijačo. Ob zvokih Avsenikove, Slakove ter druge narodno-zabavne glasbe so nas pričakali kitarist Božo Vidic ter domačin Roman Blaško s harmonikarjem Viktorjem Rupnikom (Malim Slakom, kot mu pravijo domačini) ter nam polepšali nedeljski popoldan.

Pohodniki smo veselo zapeli, zaplesali in si združeno rekli, da se vidimo naslednje leto, na že 5. tradicionalnem zimskem pohodu na zasnežene Golake.

Prav posebno se člani planinske sekcije Društva Gora zahvaljujemo naslednjim sponzorjem, ki so nam omogočili tale prelep zimski pohod:

Brumat – Nova Gorica, Furlan Branko in Fructal Ajdovščina.

zgodilo se je

OBISKALI SMO PLANICO

Božidar Vidic, Valentina Hajdinjak

Utrinki iz Planice
Foto: Božidar Vidic

Vsako leto je v Planici zaključek svetovnega pokala v smučarskih skokih. Smučarski skakalci oziroma letalci se pomerijo na, do letošnjega leta, največji smučarski skakalnici na svetu. Tu je bilo v zgodovini smučarskih skokov postavljenih največ svetovnih rekordov. Za Slovence je tradicionalna skakalna prireditev v Planici že nekakšen nacionalni praznik. Takrat Planica, tista prelepa dolina pod Poncami, za nekaj dni oživi in postane svetovno smučarsko-skakalno središče. Smučarsko-skakalni navdušenci prihajajo od vsepovsod, da bi videli lepe in dolge smučarske polete neustrašnih smučarskih skakalcev. Smučarskiskoki niso kot nogomet, pri katerem si na tihem želimo, da bi nasprotno moštvo naredilo napako, samo da bi zmagali naši. V smučarskih skokih navijamo za vsakega, a posebno smo glasni, kadar uspe lep in dolg polet našemu skakalcu.

V začetku marca se je skupina članov Društva Gora dogovorila, da bi 19. 3. 2011 organizirala avtobusni prevoz v Planico. Prijave sta zbirala Dušan Brus in Mitja Velikonja. Prijavilo se je 20, predvsem mladih, obiskovalcev. Zjutraj, že ob 4.30, je odpeljal avtobus s Predmeje, prek Otlice in Cola v Planico. Na avtobusu sva skupaj s Tanjo Velikonja poskrbela, da je bilo vse, kot mora biti. Avtobus je pripeljal v Planico ob 8. uri. Začeli smo iskati najboljša mesta, od koder bi najlepše videli polete. Vreme je bilo malce oblačno, skratka idealno za polete v Planici. Poskusna serija se je začela ob 9.30. Kar po vrsti so nas skakalci razveseljevali z lepimi in dolgimi poleti, posebno nas je navdušil naš Robi Kranjec. Prejšnji dan je imel malce smole z vetrom v spodnjem delu skakalnice. Z odhodom proti domu smo morali počakati zaradi zelo gostega prometa. Med čakanjem smo se skupaj veselili združimi obiskovalci Planice. Nekateri prinesejo v Planico tudi glasbene instrumente, s katerimi poskrbijo, da je vzdušje še lepše. Iz Planice

smo odšli ob 14.uri. Malce za spanje prekratka noč in enakomerno brnenje avtobusnega motorja je marsikaterega sopotnika zazibalo v sladki spanec. Da pot ne bi bila tako enolična, smo se ustavili v gostilni pri Žaklju v Logatcu. Tu smo se okrepčali nato nadaljevali pot proti domu. Domov smo prišli ob 17. uri.

Z letošnjim obiskom Planice sem zelo zadovoljen. Lepo vreme, izvrstna tekma in, kar me je najbolj razveselilo, na našem avtobusu ni bilo nobenega, ki bi pregloboko pogledal v kozarec. Način zdravega življenja je, da gojimo zdrav duh v zdravem telesu. Šport je samoodrekanje, premagovanje samega sebe; skratka, šport je sladki napor.

zgodilo se je

PLANICA 2011

Mitja Velikonja

Za konec sezone smučarskih skokov smo se zanesenjaki zbrali v dolini pod Poncami, v Planici, v meki smučarskih poletov, ki znova dokazuje, da je kljub novemu svetovnemu rekordu v Vikersundu na Norveškem ostala kraljica smučarskih poletov! V vseh dneh naj bi se pod Poncami zbralo 51 tisoč gledalcev! Na treh tekmah smo doživeli dve slovenski uvrstitvi na odru za zmagovalce; izjemna publika je poskrbela za odlično vzdušje; doživeli smo lepe in dolge skoke, kljub nestabilnemu in toplemu vremenu ... Vse to je samo potrditev dobrega dela organizatorjev, planiških delavcev in prostovoljcev. Dokaz, da Slovenci znamo in zmoremo narediti veliko.

Lahko bi bilo še bolje in tudi kazalo je tako, vendar je Robert Kranjec na petkovi tekmi žal pri sicer lepi daljavi, padel in ostal brez odlične uvrstitve, morda je bil tudi ob stopničke. Vse to pa smo kaj kmalu pozabili, saj so nas fantje na sobotni ekipni tekmi razveseljevali iz skoka v skok bolj in poleteli do 3. mesta. Deliti veselje s tako ekipo je nekaj enkratnega, za vsakega pa je kanček zadovoljstva in sreče poskrbel v nedeljo z drugim mestom še Robert Kranjec, na zadnji tekmi.

Skoraj si nismo mogli zamisliti lepšega konca tedna v Planici.

V Planici doživljamo lepe trenutke že vrsto let. Smo del Planice, kot prostovoljci, in to delo opravljamo z veseljem; letos nas je bilo v Planici 6 članov Društva Gora. Pet kot prostovoljci in eden v OK Planica.

V Planici je dobra družba, je družba, ki ima rada smučarske skoke in polete, ki ima rada Planico ki ima prijatelje iz celotne Slovenije in tujine. Torej: ljudje, ki ta šport občutijo z dušo, so mu predani in brez tega skorajda ne morejo živeti.

V naslednjem letu pa se spet srečamo v še lepšem in že delno prenovljenem nordijskem centru Planica!

zgodilo se je

GORJANI NA PARTIZANSKIH SMUČINAH 2011

Mitja Velikonja

Gorjani smo tudi letos odšli na tekmovanje Partizanske smučine 45, v Cerkno.

Tekmovali smo v različnih kategorijah in na progah. Skupno nas je bilo nekaj čez 20, kar je največ doslej.

Med 452-imi tekmovalci smo bili Gorjani člani skupin ZZB AJDOVŠČINA – VIPAVA (tu smo bili najštevilčnejši), Veteranov vojne za Slovenijo ter vojakov in častnikov. Na uradnem odprtju se je predstavila tudi demonstratorska skupina Edmund Čibej iz Društva Gora Predmeja, ki predstavlja smučanje po starem.

Kot se za Gorjane spodobi, smo bili uspešni in pobrali tudi nekaj medalj. V kategoriji ZZB NOB (člani) smo osvojili kar tri: 1. mesto je osvojil Mitjan Černigoj, 2. mesto Mitja Velikonja, 3. mesto pa Aleš Čibej, med prvih deset pa se nas je zvrstilo kar 7 Predmejčanov.

V tej kategoriji so nastopili še Jernej Velikonja, Matej Čibej, Damjan Vidic in Kristjan Černigoj. Med članicami ZZB NOB je nastopila Valentina Hajdinjak, ki je osvojila 7. mesto. Za naslove prvenstva Slovenske vojske se je boril Jože Žonta, med Veterani pa so nastopili: Slavko Vidic, Dušan Krapež, Marjan Vidmar, Jože Krapež in Marjan Krapež; v kategoriji Združenja častnikov Slovenske vojske pa Emil Velikonja. Demonstratorsko skupino Edmund Čibej pa so predstavljali Slavko Vidic, Iztok Velikonja ter Marjan Batagelj.

Ob tej priložnosti čestitam tudi organizatorjem, ki jim je ponovno uspelo izpeljati odlično prireditev in pripeljati rekordno število tekmovalcev.

TOVARIŠKI POZDRAV!

ajdovske novice

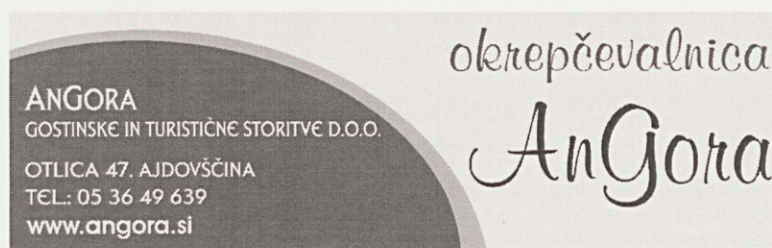
'AJDOVSKE NOVICE' VABIJO K SODELOVANJU

Sanda Hain

Občina Ajdovščina bo izdajala občinsko glasilo – tako so sklenili ajdovski občinski svetniki, na svoji marčevski seji. Razlogov za takšno odločitev je več, med bistvenimi pa je še boljši pretok informacij, ki so pomembne in zanimive za občanke in občane Ajdovščine. Glasilo se bo imenovalo **Ajdovske novice**, prvo številko pa ajdovska gospodinjstva v svojih poštnih nabiralnikih lahko pričakujejo sredi aprila.

Ajdovske novice se bodo pri svojem poročanju trudile biti čim bolj informativne. V mesečniku bo prostora za novice, obvestila, poročila, ... Časopis bo predstavljal domače posebnosti in zanimivosti, pomembneže in posebneže, našo preteklost in prihodnost, naše kraje in druge zanimive koticke. Obveščal bo o priložnostih za podjetnike, društva, posameznike in ustanove, seznanjal z novostmi, pomembnimi za naše življenje, napovedoval dogodke in nasploh beležil utrip naših krajev. Tudi z namenom, da nam popestri življenje ter ponudi nove priložnosti.

Ajdovske novice vabijo k sodelovanju podjetja, zavode, ustanove, društva in posameznike – vaša obvestila, povabila in druge informacije nam lahko posredujete na e-naslov ajdovske.novice@ajdovscina.si. Če želite dodatnih informacij, se obrnite na **Sando Hain**, 05/36 59 140, ali pa obiščite uredništvo v stolpu na ajdovski tržnici, v Lokarjevem drevoredu 8: to je tam, kjer je sicer doma tudi TIC Ajdovščina. (Za komunikacijo za sedaj lahko uporabljate tudi vse kontakte TIC-a.) Vabljeni torej k sodelovanju!

ODMEVI ...

Oglašam se v zvezi z intervjujem Alda Černigoja s Pepetom Lohajnskimi v prejšnji številki časopisa Gora. Nekatera dejstva je Pepe povedal po svoje.

Pepe v intervjuju pravi, da je kmetijo Pri Lohajnarju zaradi bolezni dal bratu Lojzetu, za »nekaj malega«. Ta »nekaj malega« je bilo 600.000 dinarjev, čeprav kmetija ni bila samo njegova. Po očetovi smrti (ki mu je bilo ime Janez, in ne Lojze), je bilo na sodišče klicanih vseh 11 dedičev. Če bi bila kmetija že njegova, ne bi bilo treba iti na sodnijo vsem, ampak samo njemu in Lojzetu. Tja so šli vsi, ker bi moral Pepe kot drugi najstarejši sin prevzeti kmetijo. Na sodišču je rekel, da kmetije ne sprejme, zato jo je prevzel Lojze. Lojze mu je izplačal 300.000 dinarjev, ostalega zneska pa mu ni dal takoj, ker Pepe z domačije ni odšel praznih rok. To je bilo leta 1961. Čez 4 leta je Pepe Lojzeta tožil zaradi teh 300.000 dinarjev. Lojze mu je potem plačal.

Lojze je kmetijo vodil 31 let. Med tem časom (leta 1973) so jo tudi obnovili. Takrat Pepeta ni bilo več na Otlici. Pred tem pa je kmetijo obnavljal oče Janez.

Čeprav je bilo na kmetiji res veliko težkega dela, Lojze ni umrl zaradi izčrpanosti, ampak zaradi bolezni. Po njegovi smrti je kmetijo prevzel Lojzetov sin Uroš.

Tudi zgodba o kmetiji na Vojskem, ki naj bi jo Pepe tudi dal bratu Lojzetu, je v resnici drugačna. Kmetija na Vojskem je bila namreč Lojzetova, kupil pa jo je zase, od nekega Vojskarja. Ker je Lojze po letu 1961 moral skrbeti za kmetijo pri Lohajnarjih, je kmetijo na Vojskem prodal.

Zdi se mi prav, da sem še z druge strani osvetlila samo tista dejstva, ki se tičejo Lohajnske kmetije.

Marija Vidmar – Lohajnska

Pripis uredništva:

V časniku Gora že od vsega začetka izhajanja objavljamo tudi zgodbe posameznih gorskih rodov, domačij in življenjske zgodbe posameznih Gorjanov ter Gorjank. Tako smo že marsikaj vrednega, izjemnega in tudi vsakdanjega ohranili zanamcem in ponosni smo na to.

Tudi življenjska zgodba Pepeta Vidmarja – Lohajnskega je vredna, da se ohrani v zapisani obliki, ne samo zato, ker je mož dočakal 100 let! Tako smo zaprosili Alda Černigoja, pisatelja z Gore, ki živi v Kopru, naj s slavlencem naredi intervju, saj tudi Pepe živi na Koprskem. Aldo ga je res obiskal in tako je iz več dolgih pogovorov nastal v prejšnji številki objavljen intervju, ki je med bralci Gore, po nam znanih podatkih, tudi zelo pozitivno odmeval. Žal ga pred objavo nismo dali prebrati Lohajnskimi na Otlici, da bi Pepetovo pripoved uskladili še z drugačnimi dejstvi, za katere so vedeli Lohajnski. Zato se avtor intervjuja in uredništvo časnika Gora Lohajnskimi opravičujemo in hkrati objavljamo odmev na omenjeni intervju – pismo gospe Marije Vidmar – Lohajnske!

Z objavo odmeva pa hkrati zaključujemo odprto polemiko.

iz starih časopisov

OB VELIKI NOČI

Miloš Likar

Listali smo stare časopise in našli zapise, ki opisujejo, kako so doživljali velikonočni čas naši predniki. Ustavili smo se ob nekaterih značilnih obdobjih. Zanimalo nas je, kako je bilo pred prvo svetovno vojno in v velikonočnih dneh pred sedemdesetimi leti, ko so okupatorji zasedli našo domovino.

Slovenski narod, 17. april 1881

»Štiridesetdnevni post je minil. Na njegovo mesto je stopil čas veselja, čas prepevanja vesele aleluje. In kdo se ne bi veselil tako veselega, tako pomenljivega in najlepšega dneva v letu. Kako težko smo še kot otroci čakali velikega tedna in velike noči. Ali takrat nismo vedeli in znali pravega pomena tega svetega in čez vse prijetnega časa. Ali sedaj, čitatelj, kako nam je milo in žalostno okoli srca, če pomislimo na tisti čas. Tudi za letošnjo veliko noč doživljamo Slovenci trpljenje in krivice. Naši nasprotniki hrupno kričijo – smrt Slovanstvu. To nas grozovito boli. Danes bolj kakor kdaj koli prej nam od vseh polena pod noge mečejo. S hripavim glasom kličejo naši nasprotniki, da naj se iz šol in uradnih in sploh iz vsega javnega življenja vrže slovenski jezik ven pod kap.«

Slovenec, 6. april 1901

»Kaj bi povedali za letošnjo veliko noč. Današnji liberalizem tlači naravno silo ljudstva, zastruplja mu duha. V narodno gospodarstvo mu zanaša sebičnost, oderuštvo in nepoštenost. Politiko napolnjuje hinavščina in lokavost. Politika povzdiguje na površje brezobzirne posameznike, ki s puhlimi frazami obljubljajo nevednemu ljudstvu gospodarski napredek in vse lepo. Ljudstvo pa ne more vstati iz svoje bede. Edino Bog mu daje moč, da lahko vzdrži v ponižanju, revščini in zapuščenosti. Ljudstvo, vstani, saj velika noč doni čez polje in log.«

Edinost, 16. april 1911 (Politično glasilo za Primorsko)

»Letošnjo veliko noč praznujemo Avstrijci v znamenju volitev. Po državi se pripravljajo stranke na volilni boj, postavljajo kandidate, sklepajo kompromise in obljubljajo svojim volilcem vse možno. Zato politični možje nimajo časa za velikonočno poezijo. Ne čujejo zvonjenja velikonočnih zvonov, ki oznanjajo svetu vstajenje Boga-človeka. Letos praznujemo še drugo želo žalostno vstajenje – vstajenje absolutizma. V jubilejnem letu avstrijske ustave je baron Bienrich razgnal parlament in poslal poslance domov. Sedaj dela vlada nezakonito. Žrtve vsega tega so majhni ljudje. Draginja se vse bolj veča. Ljudje nimajo denarja, ne bodo si mogli privoščiti vsaj malo boljšega zajtrka za veliko noč. Stroški za vojsko se večajo iz dneva v dan. Žalostna je letošnja velika noč.«

Jutro, 12. april 1941

»S strahom in pobožnostjo smo poslušali nekoč, ko smo bili majhni, zgodbo, ki se je bila pripetila davno, davno in nekje daleč. To je bila zgodba o dvanajstih postajah križevega pota. Nekoga, ki je hotel dati človeštvu mir, so pribili na križ. Dvanajst križevih postaj, mimo katerih hodi človeštvo že stoletja in stoletja ni spremenilo duha. Niti za hip ni človeštvo odložilo meča, s katerim je človek oborožen proti človeku. Odkod ta nemir, ki žene človeka in narode v večni boj. Danes za veliko noč smo Slovenci v vojni. Mesta gorijo. Velikonočni zvonovi ne bodo letos oznanjali veselja. Vojna vihra je iztrgala iz družin sinove, očete, brate. Vznemirjena so naša srca, ko poslušamo topotanje okupatorja po naših cestah. Dolgo in bridko je romanje človeštva mimo postaj križevega pota, toda vera v vstajenje v človeških srcih je večna.«

In kako doživljamo velikonočne dneve letos?

Časopis GORA izdaja Društvo za ohranjanje in varovanje naravne in kulturne dediščine GORA Predmeja.
Sedež uredništva je na Predmeji 35a, 5270 Ajdovščina, tel., fax: (05)36-49-023
e-mail: info@drustvo-gora.si, www.drustvo-gora.si

Uredniški odbor: Franc Černigoj, Alenka Tratnik, Iztok Velikonja

Odgovorni urednik: Dušan Brus

Lektor: Franc Černigoj

Realizacija: GK Grafika

Naklada: 350 izvodov

Oblikovanje logotipa društva Gora: Silva Karim

Fotografija na naslovnici: Urh Černigoj

Fotografija na zadnji strani: Urh Černigoj

ISSN 1408-7855 NUK Ljubljana